

En offensiv roll för Sverige i Europas forsknings- och utvecklingssamarbete

Strategier för ökat svenskt utbyte
av FoU-program på EU-nivå

Regeringsuppdrag

diarie nr 2006-01469
2006-12-01

Förord

Regeringen gav under våren 2006 VINNOVA i uppdrag att utarbeta strategier för svenskt forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU. Målsättningen med arbetet är enligt uppdraget att svenska aktörer skall kunna öka sitt utbyte av de insatser för forskning och utveckling som görs på EU-nivå.

I uppdraget ingår att närmare föreslå hur sådana strategier bör utformas för de sex områden som ingår i branschsamtalet, det vill säga Flyg & Rymd, Fordon, Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik, Metallurgi, Skog & Trä samt IT & Telekom. I uppdraget ingår även att identifiera behovet av strategier inom andra områden.

Avrapporteringen av uppdraget, som härmed överlämnas, är upplagd så att var och en av de sex branschriktade strategierna redovisas i bilagor till huvudrapporten. Det innebär att dessa är fristående redovisningar av de förutsättningar som råder inom respektive område liksom av förslag till åtgärder för förbättrat utbyte av samarbetet med EU. Förutsättningar och möjligheter skiljer sig en hel del mellan branscherna, även om förslagen till viss del är sammanfallande.

I huvudrapporten gör VINNOVA ett försök att titta även utanför ramprogrammets FoU, eftersom forskning och utveckling för tillväxt i enlighet med Lissabonstrategin är en viktig del i alltför många europeiska program och initiativ. Huvudrapporten innehåller (kap 10) en genomgång av vilka möjligheter som finns att påverka EU-kommissionens planering. Rapporten innehåller dels förslag som syftar till att öka förutsättningarna för att från svensk sida påverka planering i tidiga skeden (kap 4), dels förslag som syftar till att underlätta svenskt deltagande i pågående program (kap 5).

Flera av de förslag till stöd för ökat utbyte som finns i branschstrategierna har fångats upp i huvudrapporten, medan det som är specifikt för ett visst område enbart finns i respektive strategi.

Flertalet förslag berör olika aktörer som förväntas fånga upp dem och göra dem till sina genom att i högre grad fokusera på EU-arbetet finansiellt och personellt.

I huvudrapporten görs även en grov uppskattning av de resurser och ökade kostnader i statsbudgeten som krävs för att genomföra strategiernas förslag och underlätta svenskt deltagande i EU:s forskningsprogram.

Innehåll

1	Sammanfattning	5
2	Uppdraget	8
3	Vision och mål	9
3.1	Vision.....	9
3.2	Mål.....	9
3.3	En offensiv roll - vad innebär det?.....	10
4	Strategi för påverkan – förslag	12
4.1	Arenor för nationell samverkan	12
4.2	Medverkan i beredningsgrupper	16
4.2.1	Branscher och industriföreträdare	16
4.2.2	Universitet, högskolor och forskningsinstitut	16
4.2.3	Regioner	17
4.2.4	Små och medelstora företag	17
4.3	Påverka i Bryssel	18
4.4	Europaprogrammen VINNOVA.....	19
4.5	ERA- och INNO-NETS	20
5	Stöd till svenskt deltagande – förslag	21
5.1	Nationella forskningsprogram och medfinansiering.....	21
5.2	Information och kommunikation	23
5.3	Forskarrörlighet	24
5.4	Åtgärder för små och medelstora företag.....	25
5.5	Stöd till koordinatörer.....	26
5.6	Regionala arenor	27
6	Delstrategier – sammanfattning	28
6.1	Flyg & Rymd	28
6.2	Fordon.....	29
6.3	Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik	29
6.4	Metallurgi.....	29
6.5	Skog & Trä.....	30
6.6	IT & Telekom	30
7	EU-strategi i ett globalt perspektiv	31
8	Ökade resurser för offensivt EU-arbete	33
9	Förslag till områden för fördjupade strategier	34
9.1	SektorIELLA områden	34
9.2	Horisontella områden.....	36

En offensiv roll för Sverige

10	En offensiv roll kräver kunskap.....	40
10.1	Syfte och mål med tidigare EU-program.....	40
10.2	Svenskt deltagande i sjätte ramprogrammet	41
10.3	Europeiska forskningsprogram ur ett livscykelperspektiv.....	43
10.4	Nationella forskningsområden och forskningsprogram.....	50
10.5	Formella och informella kanaler.....	52
10.6	Attityder till EU-medverkan	57
11	Referenser	59
12	Bilagor	60

1 Sammanfattning

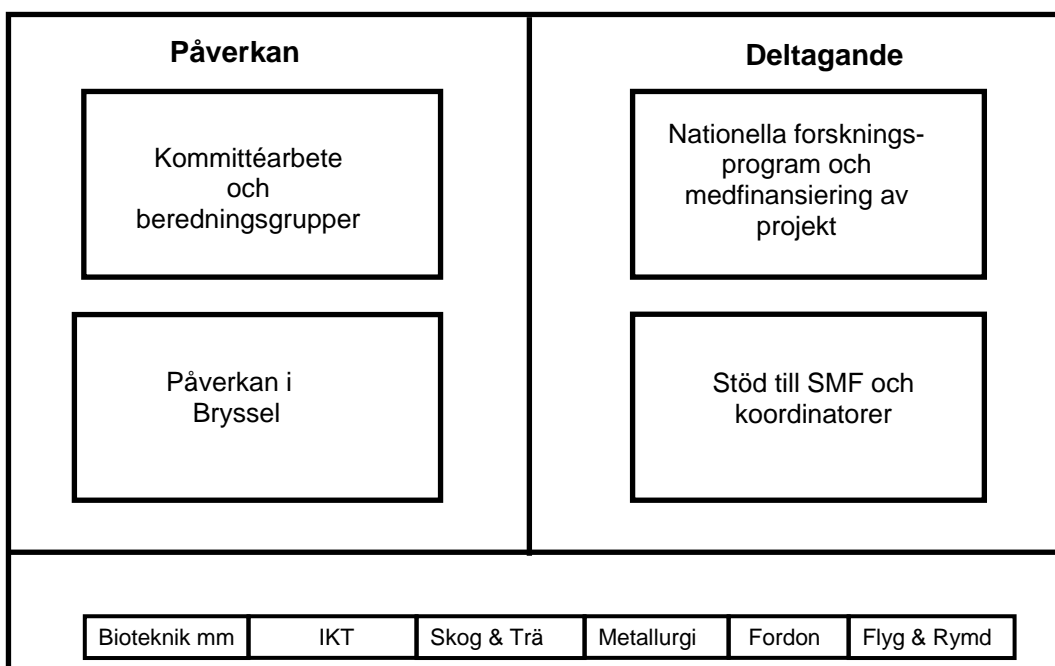
VINNOVA har haft i uppdrag från Näringsdepartementet att utarbeta strategier för svenskt forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU.

I uppdraget ingår att utarbeta strategier för områden som ingår i branschsamtalet, det vill säga Flyg & Rymd, Fordon, Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik, Metallurgi, Skog & Trä samt IT & Telekom. För vart och ett av de sex områdena redovisas separata strategier. Utöver de sex områdena har inom ramen för regeringsuppdraget formulerats en branschoberoende övergripande strategi för svenskt forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU.

Den nationella strategin för hur svenska aktörer kan få utbyte av de insatser som görs på EU-nivå identifierar förslag som syftar till

- **Påverkan:** att påverka utformning av EU:s FoU-program
- **Deltagande:** att underlätta för svenska aktörer att delta i EU:s forskningsprogram

Inom dessa två övergripande områden ges ett antal förslag som kan grupperas i vardera två förslagsområden:

Kommittéarbete och beredningsgrupper

Huvudförslaget inom denna grupp är att kommittéarbetet delegeras till myndigheterna. Kring varje kommitté skapas en beredningsgrupp bestående av kommittéledamot, NCP (National Contact Point), representant för advisory group och nationell programägare. Utöver denna kärna av personer inbjuds företrädare för näringslivet, universitet och högskolor, forskningsinstitut, små och medelstora företag och regioner att delta i beredningsgruppen.

Beredningsgrupperna utgör en permanent, virtuell organisation där de olika aktörernas EU-strategier utgör utgångspunkter för att i beredningsgrupperna forma svenska synpunkter. Påverkan i riktning med de svenska synpunkterna kan därefter ske inte enbart genom de formella kanalerna utan också genom de många olika kanaler som aktörerna har tillgång till.

Påverkan i Bryssel

Förslagen omfattar också åtgärder för att öka antal svenskar i EU-arbetet, som nationella experter och i arbets- och utvärderingsgrupper.

Nationella forskningsprogram och medfinansiering av projekt

För att underlätta deltagandet i EU:s forskningsprogram föreslås att nationella FoU-program relateras till motsvarande satsningar inom EU samt att man inom nationella forskningsprogram avsätter en viss del av programmets budget för att stödja internationellt forskningssamarbete. Vidare föreslås att branschforskningsprogrammen utnyttjas för att medfinansiera EU-projekt som branschen bedömer som viktiga. Regeringen föreslås tillföra forskningsfinansierande myndigheter nya resurser att använda för att på olika sätt kunna stödja det internationella forskningssamarbetet.

Stöd till små och medelstora företag och till koordinatörer

Myndigheterna föreslås fortsätta att ge ekonomiskt stöd till svenska koordinatörer samt att komplettera detta till att omfatta också förhandlingsfasen. VINNOVA föreslås också utforma rådgivning och stöd till små och medelstora företag samt att komplettera SMINT-stödet (Små och Medelstora företags Internationella Tekniskamarbete) till att också omfatta förhandlingsfasen.

En offensiv roll för Sverige

En vision har formulerats för den övergripande strategin som också gäller för var och en av branschstrategierna:

Företag, FoU-aktörer och övriga samhället samspelar så att mervärdet av EU:s FoU-resurser ökar för alla parter och ger positiva effekter för innovationsförmåga och förnyelse i Sverige.

De sex branschorienterade strategierna innehåller såväl områdesspecifika som mer generella förslag relevanta för många olika områden. Förslag som är gemensamma för flera områden har fångats upp och ingår i den övergripande nationella strategin för svenskt deltagande i EU:s forskningsprogram.

2 Uppdraget

VINNOVA har haft i uppdrag från Näringsdepartementet att utarbeta strategier för svenskt forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU. Regeringens mål med arbetet är att VINNOVA

”i samråd med berörda aktörer inklusive branschen, ska utarbeta en strategi för hur svenska aktörer kan få utbyte av de insatser som görs på EU-nivå.”

I uppdraget ingår att utarbeta strategier för de områden där branschsamtal förs mellan företrädare för regering och näringsliv, det vill säga Flyg & Rymd, Fordon, Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik, Metallurgi, Skog & Trä samt IT & Telekom. I uppdraget ingår även att identifiera behovet av strategier för andra områden.

Utgångspunkten för uppdraget är att ett fortsatt starkt svenskt deltagande i de europeiska forskningsprogrammen, framför allt ramprogrammet, kräver en beredskap från det svenska forskningsområdet och näringslivet i Sverige.

Till VINNOVAs arbete med regeringsuppdraget har knutits en referensgrupp med deltagare från Vetenskapsrådet, FAS, FORMAS, Svenska EU-Representationen i Bryssel, Energimyndigheten, Rymdstyrelsen, MISTRA samt KK-stiftelsen. Workshops har ordnats av Teknikföretagen och IVA med inbjudna industri-representanter. De sex delstrategierna har utarbetats av arbetsgrupper bestående av personer från VINNOVA, andra forskningsfinansiärer, universitet och högskolor, forskningsinstitut samt industrin. Synpunkter och förslag har kommit också från andra aktörer.

3 Vision och mål

3.1 Vision

Företag, FoU-aktörer och övriga samhället samspelar så att mervärdet av EU:s FoU-resurser ökar för alla parter och ger positiva effekter för innovationsförmåga och förnyelse i Sverige.

3.2 Mål

- Att svenska aktörer formulerar egna mål och strategier för sitt EU-arbete
- Att det finns en bred förankring hos aktörerna för de framtagna strategierna för forskning, innovation och förnyelse i olika sektorer.
- Att svenska aktörer genom sina strategier har ändrat beteende och utvecklat strukturer som främjar innovation och förnyelse samt utnyttjar sina nätverk och FoU-resurser effektivt.
- Att det svenska deltagandet i de europeiska forskningsprogrammen har ökat signifikant inom av aktörerna prioriterade områden

Förutsättningarna för att främja forskningsbaserade innovationsprocesser har blivit den viktigaste frågan för tillväxt- och välfärdspolitiken i många OECD-länder. Inom EU klargjordes detta vid Lissabonmötet år 2000, då EU:s regeringar enades om att innovationspolitik måste stå i förgrunden för tillväxtpolitiken. Vägen dit är bland annat att varje medlemsland utarbetar en egen nationell strategi för att nå målen.

Sverige står inför stora globala utmaningar som kommer att påverka hela samhället. Konkurrensen från nya ekonomier driver på takten i forsknings- och teknikutveckling och stimulerar fram innovationer om de rätta förutsättningarna finns i samhället. Om svenska politikområden och åtgärder som stöd för olika innovationspolitiska mål kan samverka finns möjlighet att vara internationellt konkurrenskraftig.

Ett samlat agerande innebär att Sverige signifikant kan bidra till att uppfylla de EU-gemensamma mål som regeringen varit med om att formulera i Lissabonstrategin. Samtidigt behöver svenska aktörer dra nytta av de möjligheter som EU-program, framför allt EU:s sjunde ramprogram, ger för

att stärka sina egna positioner. Det är därför viktigt att nationella strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå utgår från näringslivets behov samt akademiska och industriella styrkeområden. På basis av ovanstående resonemang och på basis av regeringsuppdraget har en vision utarbetats som innebär att **företag, FoU-aktörer och övriga samhället samspelar så att mervärdet av EU:s FoU-resurser ökar för alla parter och ger positiva effekter för innovationsförmåga och förnyelse i Sverige.**

Det innebär att varje aktör, det vill säga företag, FoU-aktörer och övriga samhället, behöver fundera igenom sin långsiktiga strategi för att öka innovationsförmåga och förnyelse i förhållande till andras styrkepositioner och utifrån dessa skapa allianser som kan stärka näringsliv och samhälle. Den överordnade strategin på regeringsnivån bör därefter vara att underlätta och stödja aktörernas agerande om förslagen ligger inom ramen för nationella prioriteringar.

3.3 En offensiv roll - vad innebär det?

Många pekar på att Sverige nu har en chans att få genomslag för sitt arbete att omprioritera i EU:s budget till förmån för FoU och innovationer. Sverige har många exempel på bra verksamheter som skulle kunna utvecklas på Europeanivå liksom många starka forsknings- och innovationsmiljöer, där modellerna skulle kunna spridas genom EU. Men då krävs att det svenska agerandet bli mer långsiktigt och offensivt.

Sverige har, enligt flera observatörer, aldrig fullt ut lärt sig **när, vem och hur** som ska påverkas för att aktivt och samordnat få genomslag för svenska prioriteringar. Ett sådant långsiktigt aktivt påverkansarbete har aldrig organiserats och prioriterats fullt ut.

Den föreslagna strategin syftar till att skapa en långsiktig påverkansprocess. Med en sådan inriktning blir det också viktigare att aktivt ha kontakter i Europa med andra organisationer och inflytelserika grupper i dessa frågor. De som arbetar med exempelvis ramprogrammet är ofta väl bevandrade inom sitt eget relativt smala område, men känner osäkerhet när det gäller att ge sig in i lobbyverksamhet eller politiska processer i EU. Kunskap om hur man påverkar kräver helst egen erfarenhet av att ha jobbat praktiskt med olika frågor. Om vi ska bli bra på att påverka i EU måste vi bryta med föreställningen att EU-frågor inte är svenska frågor. Vi måste visa – och få uttalat stöd från regeringen – att EU-frågorna är **viktiga**, annars kommer vi inte att få ökat inflytande.

En offensiv roll för Sverige

Vi står i början av en period som kan bli väldigt avgörande för hur framtiden inom EU ska se ut – och denna avgörande period kan mycket väl kulminera under det svenska ordförandeskapet andra halvåret 2009. Vid den tiden ska det ske en första översyn av sjunde ramprogrammet, en halvtidsutvärdering av strukturfonderna och en översyn av EU:s långtidsbudget, där möjligheten att omfördela resurser till förmån för sådant som forskning, innovationer, utbildning och infrastruktur kommer att vara en topprioriterad fråga.

På försommaren 2009 är det val till Europaparlamentet, vilket ytterligare kommer att bidra till att sätta Europafrågorna på dagordningen. Rådet har signalerat att detta också är den tid då man vill ta upp frågan om det nya fördraget igen, efter den pågående och förlängda perioden av reflektion.

Sommaren 2009 går också den nuvarande kommissionens mandat ut, vilket innebär att så mycket som möjligt av dessa översyner bör vara klart innan dess för att inte fördröjas. Hösten 2006, 2007 och 2008 blir alltså de år då alla förberedelser och allt alliansbyggande bör genomföras på dessa områden.

EU-kommissionens, liksom flera medlemsstaters, inriktning på framförallt budgetöversynen är att den ska ta sikte på en kraftfull ”modernisering” av EU:s budget, det vill säga en omdirigering av resurser från områden som jordbruksstöd till FoU, innovationer, utbildningssamarbete och infrastruktursatsningar.

Ska vi kunna påverka mer i framtiden bör vi ha insikt om tidsperspektiven. Sjunde ramprogrammet började utformas i stort sett direkt efter att det sjätte hade beslutats 1999, och särskilt i samband med halvtidsöversynen, som började 2002. EU-kommissionen lade sedan sitt förslag till sjunde ramprogrammet sjätte april 2005, och därmed hade redan de mest väsentliga delarna av programmets inriktning låsts. Med andra ord – de diskussioner som på allvar påverkade sjunde ramprogrammet – som ska börja gälla 2007 – fördes redan 2002-2003.

Med motsvarande logik, och särskilt med tanke på betydelsen av den planerade halvtidsöversynen av EU:s långtidsbudget kommer diskussionen om nästa ramprogram att påbörjas inom ett par år (den första interimsvärderingen kommer sannolikt att ske redan 2009, och i varje fall senast 2010), och om de budgetmässiga förutsättningarna har diskussionen redan startat. Det mesta tyder på att EU-kommissionen kommer att utarbeta en vitbok om översyn av långtidsbudgeten 2008 och att processen sedan är i full gång 2009 – kanske med beslut under det svenska ordförandeskapet andra halvåret 2009.

4 Strategi för påverkan – förslag

4.1 Arenor för nationell samverkan

Syftet med nedanstående förslag är att skapa förutsättningar för en svensk offensiv roll i att påverka inriktning och utformning av EU:s forskningsprogram, framför allt ramprogrammet. Påverkan kan göras på olika arenor och i olika skeden av programmens livscykel. För alla EU-program måste mycket tidig påverkan göras innan ett nytt förslag läggs av EU-kommissionen. De nationella arenor som bildas kommer att kunna använda strategisk omvärldsinformation (framtaget av den nationella resurs som beskrivs i kapitel 5.2) som underlag för sitt arbete.

När ett nytt förslag till ramprogram för forskning och utveckling är lagt bereder utbildningsdepartementet frågor om Sveriges deltagande. Detta sker i samverkan med berörda departement; främst närings-, jordbruks- och miljödepartementen. När ramprogrammet är antaget av ministerråd och parlament börjar arbetet med delprogrammen och därtill hörande arbetsprogram. EU-kommissionen lägger årligen ett nytt förslag till arbetsprogram för varje område som sedan formellt ska godkännas av programkommittén. Arbetsprogrammet styr sedan innehållet i ansökningsomgången.

FÖRSLAG 1: Regeringen delegerar kommittéarbetet till myndigheter

Regeringen bör delegera kommittéarbetet till ”huvudansvariga myndigheter” som ansvarar för motsvarande nationella forsknings- och innovationsprogram. Detta gäller för programkommittéerna inom såväl Sjunde ramprogrammet som Programmet för konkurrenskraft och innovation (CIP). Skälet är att EU-arbetet kräver större resurser än vad de i internationell jämförelse små svenska departementen klarar.

Goda förbindelser med departementen och en snabb avrapportering från mötena är viktigt för att en delegering av kommittéarbetet ska fungera väl. Det är också viktigt att departementen löpande följer det operativa arbetet i beredningsgrupperna. Departementen bör utse en ansvarig person per kommitté som vid behov deltar på kommittémötet då politiska, övergripande eller för Sverige särskilt viktiga frågor står på dagordningen. Med en kontaktperson säkerställer man en löpande dialog mellan departement och ledamöter. Det skulle dessutom vara önskvärt att

En offensiv roll för Sverige

Regeringen utarbetade ett antal långsiktiga riktlinjer av gemensam karaktär som kan vägleda allt kommittéarbete.

I Finland har departementen delegerat policyarbetet i vissa kommittéer till TEKES och Finlands Akademi. I sjätte ramprogrammets kommittéer deltog representanter för såväl regeringskansli som myndigheter men i vissa fall även andra experter.

I det svenska regeringskansliet tillämpas olika principer beträffande representationen. Vissa departement delegerar hela arbetet till respektive huvudansvarig myndighet. Skillnader i arbetssätt kan till och med förekomma mellan enheter inom samma departement.

Idag organiseras kommittéarbetet så att experten på myndigheten utarbetar underlag till instruktioner inför kommittémötena med prioriteringar i relation till nationella program. Instruktionerna fastställs sedan av respektive departement. Huvudledamoten från departementet är sammankallande och ordförande i beredningsgruppen och svarar för den slutliga instruktionen inför kommittémötet. Den andra ledamotens (experten) främsta ansvar är att bistå med sakkunskap, information och underlag inför beredningsgruppens möten samt ansvara för att utarbeta underlag till instruktioner och att skriva rapporter från beredningsgruppens och kommitténs möten.

Ovanstående organisation har inte fungerat särskilt väl under det sjätte ramprogrammet. Främst kan det bero på resursbrist hos våra departement. Ledamoten från departementet har inte haft tid att delta i möten, ledamöter har ofta bytts ut och fungerande beredningsgrupper har funnits endast på vissa områden.

De kunskaper som finns inom Europaprogrammen och dess NCP (National Contact Point) om programmen och aktörernas deltagande bör utnyttjas mer i kommittéarbetet.

NCP från Europaprogrammen kan ta ett administrativt ansvar för kommittéarbetet genom att föra minnesanteckningar vid kommittémöten, vara sammankallande i beredningsgrupperna och skriva förslag till instruktioner. För Sjunde ramprogrammet har flera myndigheter utsett experter i programkommittéerna att också vara NCP inom respektive programområde.

VINNOVA har idag ett samordningsansvar för information och rådgivning om EU:s ramprogram. På samma sätt skulle VINNOVA kunna ta ett samordningsansvar för arbetet i programkommittéerna.

FÖRSLAG 2: Representanter från myndigheter finns med i horisontell kommitté

I sjunde ramprogrammet kommer det att finnas en horisontell kommitté, ”specific configuration” för det första blocket ”Cooperation”. Regeringskansliet bör utnyttja myndigheternas resurser och utse kommittémedlemmar också från VINNOVA och Vetenskapsrådet till denna kommitté. Myndigheterna lämnar förslag till instruktion för kommittéarbetet som fastställs av regeringskansliet. Då politiska, övergripande eller för Sverige särskilt viktiga frågor står på dagordningen bör en expert från departementet delta i mötet eller utarbeta instruktioner inför mötet. Europaprogrammens referensgrupp kan utgöra beredningsgrupp för den horisontella kommittén.

I sjätte ramprogrammets horisontella kommitté har den svenska representationen kommit från två departement. Rapporteringen från mötena till myndigheter har varit mycket knapphändig och utan fast struktur. Eftersom många operativa frågor diskuterats i denna kommitté borde regeringskansliet i större utsträckning ha utnyttjat myndigheternas resurser och delegerat arbetet till sina myndigheter. En jämförelse med Finland och Norge visar att dessa länder i högre grad utnyttjar myndigheternas operativa kunskaper. Representanter från TEKES och Norges forskningsråd har därför varit experter i kommittén.

FÖRSLAG 3: Myndigheterna driver beredningsgrupper för varje område i Sjunde ramprogrammet och Programmet för konkurrenskraft och innovation

Myndigheterna driver och skapar fungerande beredningsgrupper för varje område i ramprogrammet. Beredningsgruppens kärna består av programkommittéledamot och -expert, NCP samt eventuell svensk medlem i Advisory Board. Denna kärna utvidgas flexibelt beroende på vilka frågor som ska diskuteras. Gruppen bjuder in representanter från berörda branscher, högskolor, forskningsinstitut och regioner (regionala kontaktpersoner) samt andra myndigheter. Beredningsgrupperna ska återrapportera till ansvarigt departement.

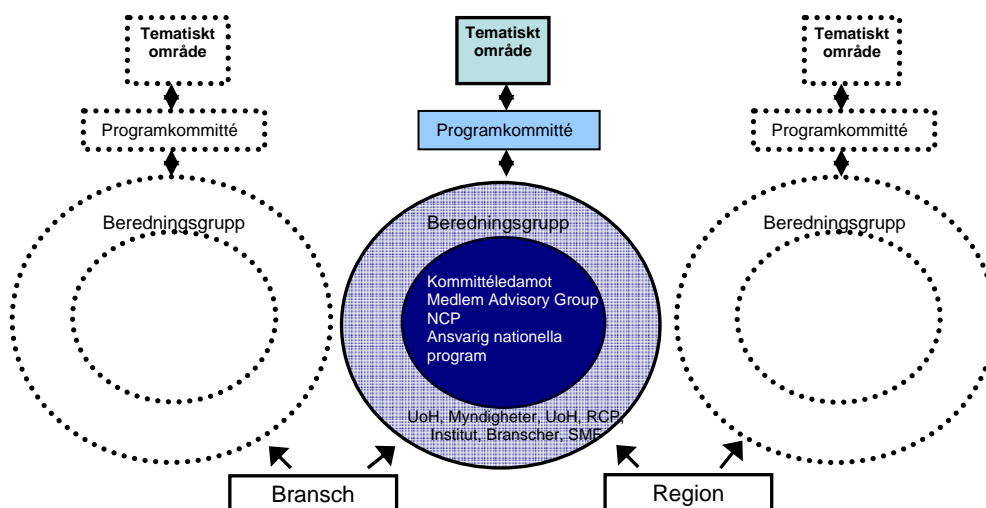
Beredningsgrupperna bör diskutera såväl inriktning på kommande arbetsprogram som utfall av föregående ansökningsomgång. Genom en snabb analys av utfallet från varje ansökningsomgång kan gruppen diskutera vilken typ av främjandeaktiviteter man bör satsa på inför nästa ansökningsomgång. Vilka aktörer är det som inte deltar och vilken typ av informationsinsats behövs för dessa grupper? Vilka projekt har misslyckats, vad kan man göra för att förbättra deras chans till nästa ansökningsomgång, behövs mer specifik rådgivning eller riktad utbildning? Har

En offensiv roll för Sverige

projekttagarna behov av extra finansiering och vad kan de forskningsfinansierade myndigheterna bidra med?

Figuren nedan illustrerar beredningsgruppernas uppbyggnad.

Sjunde ramprogrammet

FÖRSLAG 4: Samverkansgrupp på hög interdepartemental nivå vidareutvecklas

Syftet med samverkansgruppen är att utgöra en nationell arena för att möjliggöra en starkare och mer samordnad svensk påverkan i ett mycket tidigt skede av nya ramprogram eller förändrad inriktning av pågående ramprogram. I samverkansgruppen ingår statssekreterare, svensk medlem i beredningsgrupp för EURAB, Svenska Representationen i Bryssel och företrädare för forskningsfinansierare. Arbetet i samverkansgruppen föreslås inledningsvis koncentreras på utvärderingen av sjätte ramprogrammet, halvtidsutvärderingen av sjunde ramprogrammet och frågor inför Sveriges ordförandeskap i EU hösten 2009.

4.2 Medverkan i beredningsgrupper

Utöver en kärna bestående av kommittéledamot, NCP, Advisory Group-medlem samt ansvariga för nationella program föreslås att representanter för olika aktörsgrupper inbjuds att delta i beredningsgrupperna.

4.2.1 Branscher och industriföreträdare

FÖRSLAG 5: Branschkoordinator och industriföreträdare deltar i beredningsgrupper

De branscher som så önskar utser en branschkoordinator som arbetar aktivt med branschens intressen i relation till de europeiska forskningsprogrammen.

De svenska storföretagens långsiktiga kommersiella intressen måste ges stöd från såväl politisk nivå som från tjänstemannanivå i bildandet av arenor och konsortier (exempelvis teknikplattformar) för långsiktiga visioner och framtidsstrategier som kan utgöra basen för EU:s forskningsprogram.

Förutsättningarna för de svenska storföretagens deltagande i EU:s ramprogram ser olika ut för olika företag, både beroende på bransch och beroende på företagsstrategi. Några få stora företag deltar på ett systematiskt sätt och har en medveten strategi för detta. Exempel är Volvo, Ericsson, Vattenfall och TeliaSonera. Ett större antal storföretag deltar enbart i enstaka projekt. Det finns också ett antal storföretag med betydande forskning och utveckling som inte deltar i EU:s program.

4.2.2 Universitet, högskolor och forskningsinstitut

FÖRSLAG 6: Representanter från såväl universitet och högskolor som forskningsinstitut inbjuds att delta i beredningsgrupper, och är även med i beredningsgruppen för den horisontella kommittén

Många universitet och högskolor har egna EU-strategier. Dessa skiljer sig dock ganska mycket i omfattning och ambitionsgrad. Avsikten med den strategi som presenteras här är bland annat att göra det möjligt för högskolor att arbeta mer effektivt med sina egna strategier. Det förutsätter att

högskolorna i större utsträckning än i dag är delaktiga i det beredningsarbete som äger rum nationellt. Det finns också stora vinster att göra, för att öka utbytet av ramprogrammet, om man i beredningsgrupperna kan skapa en arena för dialog och en ömsesidig påverkan mellan universitet, högskolor och forskningsinstitut och de behov, möjligheter och hinder som olika aktörer upplever.

Industriforskningsinstituten spelar en central roll för att skapa konsortier med industrin och akademien. De utgör därför ofta en viktig katalysator för olika EU-projekt och bör ingå i de instanser där de svenska detaljsynpunkterna utformas. På liknande sätt som för högskolorna finns det stora effektivitetsvinster att göra genom att göra instituten delaktiga i det nationella beredningsarbetet.

Instituten uppmanas att utarbeta egna EU-strategier och inbjuds att delta i de beredningsgrupper som ämnesmässigt är av intresse.

4.2.3 Regioner

FÖRSLAG 7: Regionala kontaktpersoner deltar i beredningsgrupper

Regionerna har utsett kontaktpersoner som Europaprogrammen VINNOVA kommer att utbilda och kontinuerligt uppdatera på nyheter inom ramprogrammen. Kontaktpersonerna kommer att vara ”Regional Contact Points, RCP” och kommer att delta i arbetet inom beredningsgrupperna. RCP kommer också att engageras vid regionala seminarier om sjunde ramprogrammet samt riktade småföretagssatsningar.

4.2.4 Små och medelstora företag

FÖRSLAG 8: Representanter från små och medelstora företag inbjuds att delta i beredningsgrupper, och är även med i beredningsgruppen för den horisontella kommittén

Det är viktigt att på allvar få små och medelstora företag att utnyttja FoU för att skapa ett ökat kunskapsinnehåll i produkter, processer och tjänster. Inte minst erbjuder EU:s ramprogram goda möjligheter att ta del av europeisk spetsforskning inom olika specialområden och att bygga upp nätverk med andra europeiska företag och forskningsmiljöer. Därför bör dessa

möjligheter tas upp i alla relevanta sammanhang och också i relevanta fall ges ett konkret stöd. De myndigheter och organisationer som bör beakta detta är VINNOVA, Innovationsbron, Industrifonden, Nutek och Almi samt representanter från företagsorganisationer. Speciellt noteras att VINNOVAs Brysselkontor arbetar aktivt för småföretag på plats i Bryssel.

För att ytterligare fokusera på de små och medelstora företagens situation har det i andra sammanhang framförts förslag att skapa ett nationellt forum för småföretag. Detta skulle ha som en viktig uppgift att arbeta med att utveckla synergier mellan svenska satsningar och internationella program. Ett sådant forum skulle också kunna föreslå representanter till de olika beredningsgrupperna.

4.3 Påverka i Bryssel

Det finns en tydlig tendens hos EU-kommissionen att i högre grad utnyttja informella kanaler för att få information av betydelse för utformningen ramprogrammet. Svenska aktörer bör ta fasta på denna tendens och mer medvetet utnyttja informella kontakter som ett led i att påverka ramprogrammets innehåll och utformning. För att få genomslag för sina synpunkter är det oftast nödvändigt att bygga allianser med representanter från flera medlemsländer. Det gäller såväl i kommittéarbetet som vid informella möten med EU-kommissionens tjänstemän. Det är viktigt att tillsammans med representanter från andra länder bilda sig en uppfattning om viktiga positioner som stödjer eller går emot egna ståndpunkter. Detta kan förstärka möjligheterna att få genomslag för de frågor som Sverige prioriterar.

FÖRSLAG 9: Myndigheterna och svenska företag arbetar aktivt med att placera ut nationella experter vid EU:s institutioner (särskilt EU-kommissionen) och ökar kontakterna med svenskar vid EU:s institutioner

Myndigheterna åtar sig att utveckla modeller för finansiering av svenska nationella experter. Myndigheterna bevakar lediga tjänster vid EU:s institutioner via flera kanaler, bland annat med hjälp av ansvarigt forskningsråd vid svenska representationen till EU. Myndigheternas befintliga nationella experter och deltagare i expertgrupper och kommittéer har ett stående uppdrag att förmedla information till myndigheterna om lediga tjänster och uppdrag åt EU-kommissionen. Vidare har varje anställd som deltar i möten i Bryssel ansvar för att avsätta tid för besök på EU-

kommissionen och snabbt till den egna myndigheten förmedla information om behov av personal som kan leda till tjänstgöring som expert.

EU-arbetet utgör en allt större del av den svenska statsförvaltningens totala arbete. VINNOVA anser att det är viktigt att påverka EU-kommissionen och medlemsländer i EU i ett tidigt skede i beslutsprocessen. Ett sätt är att placera personer på nyckelpositioner, framförallt inom EU-kommissionen. Svensk närvaro i EU:s institutioner och nära kontakter med dessa innebär att svenska kunskaper och erfarenheter gör sig gällande i EU-arbetet.

En möjlighet som erbjuds är att myndigheter och departement låter anställda i den svenska statsförvaltningen arbeta som nationell expert vid EU-kommissionen.

För experten innebär arbetet en kompetensutveckling, bland annat i form av ökade kunskaper om EU:s administration, språkkunskaper och kunskap om andra länders forsknings- och utvecklingsarbete. Tjänstgöringen ger också ofta möjlighet till att utveckla ett brett kontaktnät inom EU-kommissionen, i andra EU-institutioner och i medlemsländerna. Vidare bidrar nationella experter också till ökad kunskap inom myndigheten om arbetet i EU både under vistelsen och efter hemkomsten. Därmed förbättras myndighetens förutsättningar att arbeta strategiskt på EU-nivå.

De svenska storföretagen är i många fall en outnyttjad resurs för att tillsätta svenskar på tjänster som nationell expert. En företagsperson som skaffar sig en sådan erfarenhet av att arbeta vid EU-kommissionen har sedan en överlägsen förståelse för hur företaget i framtiden skall kunna maximera sitt utbyte av EU:s forskningsprogram. Detta kan finansieras av branschforskningsprogrammen.

VINNOVA åtar sig att årligen bjuda in alla svenskar som jobbar inom EU:s institutioner till ett möte i Sverige för att diskutera forsknings- och innovationspolitiska frågor. Detta görs i samverkan med andra myndigheter.

4.4 Europaprogrammen VINNOVA

FÖRSLAG 10: Europaprogrammen VINNOVA får som en särskild uppgift att stimulera ökad svensk medverkan i EU:s utvärderingsprocess av projektansökningar

Europaprogrammen VINNOVA har till uppgift att främja svenskt deltagande i framför allt EU:s ramprogram för forskning och utveckling. Europaprogrammen VINNOVA svarar för information och rådgivning till forskare, myndigheter, företag och övriga intressenter i alla frågor som rör

EU:s ramprogram inklusive ansökan, avtal och sökande efter projektpartners. Att arbeta som utvärderare för tillbaka värdefull kunskap till svenska forskningsaktörer och företag om hur man utformar en framgångsrik ansökan. EU-kommissionen kan också använda utvärderare för framtida programskrivningar. Ett särskilt insatsområde bör därför vara att öka antalet svenskar som medverkar som experter vid utvärdering av projektansökningar inom sjunde ramprogrammet.

4.5 ERA- och INNO-NETS

FÖRSLAG 11: Programägare bör utarbeta en strategi för val av områden och ambitionsnivå för deltagande i ERA-NET/INNO-NET

Programägare rekommenderas att se över sin strategi med utgångspunkt från forskningsutförarnas nytta (högskolor, institut och företag) av programägarnas deltagande i ERA-NET/ ERA-NET+/ INNO-NET .

Framdeles kan ERA-NET/ ERA-NET+/ INNO-NET i allt högre grad och på reguljär basis komma att innefatta utlysningar som riktar sig mot programägarnas ”kunder”. För att rätt fullgöra sin uppgift måste därför den avgörande strategiska frågan vara på vad sätt ERA-NET/ ERA-NET+/ INNO-NET bidrar till att förbättra och stärka situationen för programägarnas kunder. Det innebär att programägarna så långt det är möjligt måste säkerställa att de ERA-NET/ ERA-NET+/ INNO-NET man deltar i ligger i linje med den strategi som gäller för den egna programportföljen och deltagandet främja ”kundernas” intressen. På sådana områden bör nationella programägare skapa en beredskap för att öppna programmen för sökanden från andra länder. Däri ligger också att skapa beredskap till att anpassa sina procedurer till de överenskommelser som behöver göras inom konsortierna för att framgångsrikt kunna arbeta multinationellt. Framtida ERA-NET+ har en potential att ytterligare öka nyttan av att delta i ERA-NET.

5 Stöd till svenskt deltagande – förslag

5.1 Nationella forskningsprogram och medfinansiering

FÖRSLAG 12: Berörda myndigheter ges förstärkta resurser för att stödja ökat svenskt deltagande i EU:s forskningsprogram och annat internationellt forskningssamarbete inom prioriterade områden

Ett aktivt deltagande i europaprogrammen måste ses som en investering i en ökad svensk medverkan i den europeiska unionens gemensamma agenda. Bristen på offentlig medfinansiering är dock ett problem som drabbar många aktörer och därmed förhindrar att projekt som i EU:s hårda urvalsprocess blivit antagna, kan genomföras på grund av att de inte kunnat få svensk medfinansiering. Detta är problem som finns både i ramprogrammen och i strukturfondssammanhang.

När det gäller ramprogrammet införs nya regler i sjunde ramprogrammet som ska minska problemen med nationell medfinansiering. Under en övergångsperiod kvarstår dock problemen med medfinansiering för forskningsinstituten.

Det är samtidigt viktigt att ökade resurser för medfinansiering inte utformas så att man villkorslöst får medfinansiering därför att man har fått EU-medel. I stället bör detta stöd utformas så att det uppmuntrar alla berörda att offensivt utforma ansökningar med utgångspunkt från nationella prioriteringar, i dialog med svenska finansiärer och tillsammans med ledande europeiska forsknings- och innovationsmiljöer.

FÖRSLAG 13: Nationella forskningsprogram relateras till de europeiska programmen och allokerar resurser för internationellt samarbete

Finansiärer med pågående och kommande nationella program, omfattade av denna strategi, skall alltid analysera hur deras respektive satsning förhåller sig till de europeiska programmen. I ett mera offensivt arbete med nationella FoU-program bör det i ökad utsträckning ingå en dialog med berörda direktorat i EU-kommissionen. Det kan ibland vara aktuellt med en direkt anpassning av de nationella satsningarna till de europeiska programmen och i andra fall lämpligt att bygga upp en nationell kompetens inom ett område

som bara delvis täcks av de europeiska programmen. Tjänstemän på direktoraten har självklart en god överblick över möjligheter och risker inom sina specialområden, som i ökad utsträckning bör tillvaratas.

Syftet med detta utökade åtagande är att skapa en ökad medvetenhet om hur respektive finansärs FoU-portfölj på bästa sätt kan utnyttja EU:s programverksamhet och effektivt understödja det svenska näringslivets framtida utveckling och tillväxt.

FÖRSLAG 14: Branschforskningsprogrammen används för att finansiera EU-projekt inom för branschen prioriterade områden

Branschen prioriterar inom vilka områden samfinansiering med EU:s ramprogram skapar mervärden. Beslut om sådan medfinansiering tas av respektive programstyrelse.

Branschforskningsprogrammen kan användas för medfinansiering av EU-projekt, förutsatt att EU:s ramar för statligt stöd inte överskrids samt att förordning (1995:1254) om statligt stöd till teknisk forskning, industriellt utvecklingsarbete och uppfinnarverksamhet följs.

Det är i detta sammanhang viktigt att understryka att denna förordning snabbt måste anpassas till EU:s förändrade regler. Eftersom det pågår en liberalisering av EU:s förordning på detta område kan det vara till nackdel för svenska företag om den svenska förordningen inte snabbt anpassas så att vi kan finansiera på lika villkor som övriga medlemsländer.

FÖRSLAG 15: Forskningsfinansiärer identifierar och stimulerar starka forsknings- och innovationsmiljöer att utveckla EU-samarbetet

De nationella finansierarna har som en del i sina forskningsprogram återrapporteringskrav om samverkan med EU direkt eller via andra medel. Det är därför fullt möjligt att göra uppföljningar som på projektnivå mäter hur väl man lyckas med att samtidigt vara framgångsrik nationellt och inom de europeiska programmen. Detta bör utnyttjas för att stimulera starka forsknings- och innovationsmiljöer att i ökad utsträckning medverka i de europeiska programmen.

FÖRSLAG 16: Vid fördelning av institutens kompetensutvecklingsmedel bör deltagandet i EU:s programsatsningar särskilt prioriteras

Instituten arbetar på att i större utsträckning erbjuda sina tjänster som koordinator till svenska och internationella företag och även högskolan gentemot EU:s olika satsningar. Genom att utveckla sin kompetens i projektledning och sin goda kunskap om marknaden och företagens behov kan man därigenom även på ett bättre sätt samverka med högskolan.

Den minskade tilldelningen av offentliga medel till instituten har i viss mån kompenseras av att de varit framgångsrika på att ta hem EU-medel. Instituterna anlitas gärna som samordnare av EU-projekt vilket vittnar om att de har ett gott anseende för sin organisatoriska förmåga och leveransduglighet.

I reglerna för deltagande i sjunde ramprogrammet föreslås bland annat att icke vinstdrivande offentliga organisationer, forskningsorganisationer och högskolor kan få upp till 75 % EU-finansiering för deltagande i forskningsprojekt. Detta är en klar förbättring för instituten jämfört med tidigare ramprogram.

Instituten har redan idag strategier för hur de ska agera i förhållande till EU:s ramprogram. I perspektivet att det nu sker förstärkningar av institutfinansieringen och en konsolidering av institutstrukturen så är förutsättningarna goda att instituten gemensamt kan anpassa och implementera sina strategier för att på bästa sätt främja svenskt deltagande i EU:s ramprogram.

5.2 Information och kommunikation

FÖRSLAG 17: VINNOVA utvecklar en kvalificerad omvärldsbevakning avseende europeiska forskningsprogram med relevans för svenska företag och forskningsaktörer

Omvärldsbevakningen av det som händer inom alla europeiska program – Sjunde ramprogrammet, Konkurrenskrafts- och innovationsprogrammet, Strukturfonder m.m. – bör förstärkas kraftigt. Kvalitetshöjningen bör vara så kraftfull att resursen kan liknas vid en centralt placerad ”underrättelseverksamhet”. Syftet är att till svenska målgrupper erbjuda en nationell resurs till nytta för det operativa bevaknings- och informationsarbete som redan görs på flera håll i Sverige. Det blir en strategisk ”underrättelsetjänst” som ska underlätta för svenska företag och

forskningsaktörer att vara förberedda på vad som kommer på kort och lång sikt så att dessa ska kunna engagera sig i rätt sammanhang och i rätt tid.

Det är av mycket stor betydelse att den nationella resursen organiseras och bemannas så att möjligheterna ökar för ett nära samarbete med centralt placerade personer, exempelvis medlemmar i programkommittéer och andra mer informella grupper för påverkan, experter på EU-kommissionen, VINNOVAs Brysselkontor och andra organisationer i Bryssel samt svenska myndigheter. Det är också viktigt att resursens kompetensprofil innefattar bred och djup kunskap om de olika europaprogrammen, förståelse av möjligheterna till långsiktig påverkan i Bryssel och kunskap om effektiv kommunikation.

Det finns en nära överensstämmelse mellan de i EU-forskningen mest framgångsrika svenska företagen och de som har egen representation i Bryssel. Företagen betonar behovet av strategisk information om aktuella tankar i berörda delar av EU-kommissionen, konkurrenternas agerande, konsortier som är under bildande etc. Till de centrala diskussionerna i Bryssel blir man bara inbjuden om man själv är en tung aktör inom området. Svenska företag som inte automatiskt kommer med i sådana möten behöver förlita sig på den ”underrättelsetjänst” som kan tillhandahållas av det svenska systemets offentliga aktörer.

5.3 Forskarrörlighet

FÖRSLAG 18: Forskningsfinansiärer ökar informationsinsatserna kring forskarrörlighet och identifierar hinder för svenskt deltagande

Forskarrörlighet och forskarens karriärmöjligheter är en viktig del för att skapa förutsättningar för innovativ och framgångsrik forskning och därigenom tillväxt i Europa. Detta kommer att avspeglas i VINNOVA Europaprogrammens verksamhet genom att programmet ”People” lyfts fram med ett antal riktade insatser. Informationsdagar kommer att genomföras med en bred nationell täckning och i så stor utsträckning som möjligt i samarbete med större organisationer. Industri och forskningsintensiva småföretag skall aktivt informeras samt bjudas in till informationsdagar. En kartläggning av kostnadsersättningarnas storlek (inklusive den nationella korrektionsfaktorn) i förhållande till den nationella lönenivån för forskare och doktorander skall genomföras i samarbete med Vetenskapsrådet. Ytterligare faktorer (i svenska regelverk, lagstiftning och praxis) som försvårar svenskt deltagande skall identifieras.

5.4 Åtgärder för små och medelstora företag

FÖRSLAG 19: En småföretagsrådgivning skapas på VINNOVA

Rådgivningen ska vara en enkel och naturlig ingång för små och medelstora företag (i texten nedan används för enkelhetens skull begreppet *småföretag*). Rådgivningen ska ge en koppling mellan internationella och svenska program och täcka samtliga program som riktas till småföretag – Sjunde ramprogrammet, CIP, EUREKA, Forska & Väx, VinnNu, SMINT m fl. Småföretagsrådgivningen på VINNOVA skall uppfattas som den naturliga parten att stötta småföretag i internationella FoU-samarbeten.

FÖRSLAG 20: SMINT-stödet kompletteras att omfatta även förhandlingsfasen

SMINT står för små och medelstora företags internationella tekniksamarbete. Det är VINNOVAs stöd till förstudier för småföretag för att utarbeta ansökan till EU-program. Sannolikt kommer efterfrågan på SMINT-stöd för ansökningsprocessen att öka i det sjunde ramprogrammet då volymen på programmet ökar och informationsinsatserna intensifieras. Av den anledningen kommer stödet att få en större omfattning. SMINT-stödet kan ersätta upp till 60 % av kostnaden för att skriva en EU-ansökan. Detta stöd gör det möjligt att avsätta tillräckligt med tid och även anlita hjälp för att utforma ansökan. De som fått SMINT-stöd har i hög grad fått EU-projekt beviljade. Även förhandlingsfasen är en omfattande och resurskrävande process som det behövs mer stöd för.

FÖRSLAG 21: Småföretag bjuds in att delta i branschkluster

VINNOVA bör som svensk koordinator för småföretag i Europasamarbeten bjuda in företag att aktivt delta i branschkluster och löpande dra nytta av resultat ur EU-projekt. Detta möjliggör kommersialisering av resultat även i företag som ej har möjlighet att aktivt delta i ett visst projekt. Information kommer att riktas direkt till företag som verkar inom aktuella affärsområden där projekt bedrivs och andra svenska företag ingår. VINNOVA arbetar aktivt med att underlätta för småföretag som vill samarbeta med specifika projekt under kortare eller längre tid. Satsningar kommer initialt att riktas till de företag som redan är kunder hos VINNOVA och som ansökt om eller deltar i nationella eller internationella FoU-projekt.

5.5 Stöd till koordinatörer

FÖRSLAG 22: VINNOVAs planeringsbidrag för svenska koordinatörer inom de tematiska områdena kompletteras till att omfatta även förhandlingsfasen

VINNOVA bedömer det angeläget att flera svenska aktörer förbereder ansökningar som koordinatörer till EU:s sjunde ramprogram. Målet är att aktörer i Sverige får erfarenhet av att leda stora projekt så att svenska innovationsmiljöer och -system kan stärkas. Ansökningsprocessen utgör en viktig nationell satsning där koordinatören förstärker sig som en viktig spelare och ökar trovärdigheten på den europeiska arenan.

VINNOVA kommer att inbjuda aktörer med avsikt att vara koordinatör inom EU:s sjunde ramprogram att söka medel för att delfinansiera arbetet med att bereda ansökningar *inom de områden som VINNOVA prioriterar*. VINNOVA kommer att fokusera sitt stöd på ansökningar till "large scale integrating project" (motsvarande integrerade projekt i sjätte ramprogrammet) som är kopplat till de tematiska områdena i sjunde ramprogrammet och till de delar där näringslivet har en betydande roll.

Planeringsbidrag för koordinatörer kommer att implementeras i januari 2007 och kommer att revideras fortlöpande under sjunde ramprogrammets period

FÖRSLAG 23: Projektledarutbildning och -nätverk bör drivas av Europaprogrammen VINNOVA

För att utöka och underlätta det svenska deltagandet i EU-projekten är det synnerligen viktigt att stötta de svenskar som tar på sig ledande roller i projekten. Att inneha en ledande befattning såsom koordinatör, work-package leader, management board member, operational board member, etc. innebär i allmänhet utökat utbyte och utökat inflytande över projektet. Detta sker dock till kostnaden av en ökad administrativ börda och ett behov av erfarenhet och förståelse för hur EU-projekten fungerar. Det är ur detta perspektiv viktigt med stödformer för svenska koordinatörer av EU-projekt, men även stöd och erfarenhetsutbyte mellan svenskar med ledande roller i projekten.

På prov anordnade Europaprogrammen VINNOVA under 2004 en mer omfattande utbildning för svenska projektledare/koordinatörer. Deltagarna från kursen fortsatte sedan att träffas cirka två gånger om året och hade temadagar med olika EU-inspirerade teman, exempelvis 'EU-kommissionen från insidan', 'midterm-review av EU-projekt', 'IPR-frågor i EU-projekt'. Erfarenheterna från detta pilot-projekt är mycket goda och initiativet bör

vidareutvecklas för att stimulera nätverk och erfarenhetsutbyte mellan svenskar med ledande roller i EU-projekt.

5.6 Regionala arenor

FÖRSLAG 24: VINNOVA tar initiativ till att skapa arenor där regionala strategier möter enskilda aktörers strategier

Starka forsknings- och innovationsmiljöer identifieras och bildar bas för att bygga kraftfulla allianser med motsvarande starka system inom och utanför Europa. VINNOVA tar initiativ till att skapa arenor där regionala strategier kan möta strategier som finns vid högskola, små och stora företag, institut etc.

Inom sjunde ramprogrammet finns ett speciellt initiativ som riktar sig direkt till regioner benämnt "Regions of Knowledge". Syftet är att öka regionernas möjligheter och kapacitet att skapa forsknings- och teknologibaserad utveckling. Det ska ske genom att stärka banden mellan forskningsinstitutioner och näringsliv, genom gränsöverskridande regionalt FoU-samarbete, gemensamt lärande och genom att utveckla gemensamma europeiska planer för hur man kan öka den regionala konkurrenskraften med hjälp av FoU-aktiviteter och finansiella möjligheter som finns inom resten av ramprogrammet, inom strukturfonderna och genom nationella/regionala resurser.

6 Delstrategier – sammanfattning

Regeringsuppdraget till VINNOVA omfattar utveckling av strategier för de områden som motsvaras av branschsamtalet, det vill säga för områdena Flyg & Rymd, Fordon, Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik, Metallurgi, Skog & Trä samt IT & telekom. Förutsättningarna för dessa sex områden är olika. Industristrukturen är väsentligt olika i de sex branscherna, möjligheterna inom EU:s forskningsprogram varierar mellan områdena liksom tillgången till nationella forskningsprogram.

Strategier för branschernas deltagande i de europeiska forskningsprogrammen har utvecklats parallellt. Var och en av branscherna har genomfört en analys av deltagande i tidigare ramprogram liksom av branschens förutsättningar för deltagande i sjunde ramprogrammet i termer av tillgång till starka forskningsmiljöer, nationella forskningsprogram och branschforskningsprogram. Mot denna bakgrund har ett antal åtgärder för att öka branschens deltagande i de europeiska forskningsprogrammen föreslagits.

För respektive bransch ges exempel på förslag nedan. Utförligare beskrivningar och ytterligare åtgärdsförslag återfinns i respektive branschstrategi.

Inom de sex områdena finns ett stort antal förslag som återkommer hos flera av områdena. Det kan gälla till exempel att få in fler svenskar i EU-kommissionen, ge stöd till koordinatörer och småföretag och att utöka det så kallade SMINT-stödet. Dessa återkommande förslag är oftast branschoberoende och relevanta för alla svenska aktörer. Sådana förslag har fångats upp och återkommer också i den övergripande strategin.

6.1 Flyg & Rymd

Flyg & Rymd-området föreslår inrättandet av en tjänst som branschkoordinator för påverkan av EU-programmen. Vidare föreslås att nationella flygtekniska forsknings-, utvecklings- och demonstrationsprogram inriktas och kriterier utvecklas så att projekten har förutsättningar att gå vidare till EU-program. Ett för området specifikt förslag är att strukturfondsmedel för övre Norrland (mål 2) skall användas som verktyg för att stärka exploateringen av Esrange och Vidsel.

6.2 Fordon

Området Fordon har som centralt åtgärdsförslag inrättandet av ett ”nationellt forum” som kopplar samman branschforskningsprogrammen med viktiga EU-satsningar som ERTRAC och Bio Fuel. Nationella forskningsprogram och branschforskningsprogrammen föreslås alltid ha en internationell dimension och skall användas för medfinansiering i EU-programmen. Olika former av stöd i initierings- och planeringsfasen lyfts som en avgörande faktor. Det föreslås också att VINNOVA tar initiativ till ett nytt arbetssätt som omfattar uppföljning, informationsspridning och erfarenhetsutbyte kring EU-deltagandet.

6.3 Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik

Området Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik föreslår bland annat skapandet av ett ”SME Life Science Grant Office”. Denna funktion ska ge riktad information till små och medelstora företag inom alla sektorer av biovetenskap om europeiska nätverk och forskningsprogram och ge råd om ansökningskrivande och stöd för administration av EU-projekt.

Flera teknikplattformar finns inom området och några åtgärdsförslag riktas mot att stärka det svenska deltagandet i sådana. Av speciellt intresse för läkemedels- och diagnostiksektorn är att offensivt verka för svenskt deltagande i JTI ”Innovative Medicines Initiative”. Berednings/policygrupp för att följa upp förslagen i delstrategin föreslås också.

6.4 Metallurgi

För Metallurgi-området finns utöver ramprogrammen också Kol- och stålforskningsfonden, RFCS (Research Fund for Coal and Steel). Ett antal åtgärder föreslås för att stärka det svenska deltagandet i programmen. Viktiga sådana förslag är inrättandet av en stödfunktion för att underlätta arbetet med ansökningar till EU-forskningen. Vidare att skapa ett fortsatt starkt engagemang från svenska politiker att föra in gruv- och mineralfrågorna i EU:s policies och budget. Dessutom föreslås finansiering av nationella experter vilket skapar möjlighet att i EU-kommissionen öka förståelsen för Sveriges viktiga frågor. Branschen betonar vikten av starka nationella aktörer för att nå framgång i det internationella utbytet.

6.5 Skog & Trä

Skog & Trä har som centralt förslag inrättandet av en strategisk EU-grupp. Gruppen skall ansvara för branschens strategiska ställningstagande i förhållande till europeiska forskningsprogram. Ytterligare ett centralt förslag är inrättandet av ett EU-kontor som skall ge stöd till utformning av ansökningar.

6.6 IT & Telekom

Området föreslår nationella satsningar för att stärka IKT-forskningen i Sverige och därmed öka förutsättningarna för svenskt deltagande. Vidare föreslås satsningar som skall öka utveckling och användning av IKT i svenskt näringsliv och offentlig verksamhet. Utveckling av testmiljöer och uppmärksammande av Sverige som testmarknad för IKT-produkter och -tjänster föreslås också. Bland åtgärdsförslagen finns också instiftandet av ett pris för årets EU-svensk.

7 EU-strategi i ett globalt perspektiv

Svensk forskning har sannolikt mer än andra jämförbara länder sedan länge varit i hög grad internationaliserad. Globaliseringen av näringslivet kräver att perspektivet vidgas till att innefatta samspel och allianser mellan forskare och företag i Sverige och deras internationella kontaktnät med internationellt framstående miljöer i andra länder. Sverige har varit tidigt ute med ett stort antal företag som sedan länge arbetat internationellt i ett globalt perspektiv. Sammantaget kan detta vara en av förklaringarna till varför svenskt deltagande i ramprogrammet trots ett sent medlemskap faktiskt överträffade även optimistiska förväntningar.

EU:s ramprogram motiveras vanligen som Europas svar på den intensifierade konkurrensen i ett globalt perspektiv med främst USA och de framstående ekonomierna i Ostasien med Japan i spetsen. För Sverige och svenska aktörer är en uppkoppling till internationellt framstående aktörer och miljöer nödvändigt för att bygga och bevara excellens i forskning och innovation. Globaliseringen påskyndas också av teknikutvecklingen främst på IT och Telekom-områdena som gör det möjligt att snabbt kommunicera, styra och kontrollera företagsverksamhet över stora geografiska områden. Företagens lokaliseringsbeslut är därmed inte bundna till ursprung eller hemland. De styrs i stället av de fördelar som olika länder kan erbjuda, som exempelvis närhet till marknader, god infrastruktur, personalens kompetens och tillgång till framstående forskning. En utgångspunkt för Sverige måste vara att hävda sig väl som attraktiv miljö för lokalisering av verksamhet med högt förädlingsvärde. Att kunna erbjuda en excellent forsknings- och innovationsmiljö är många gånger den avgörande faktorn.

EU-strategier för Sverige på olika områden måste utgå från att forskning och företagande inte vill kännas vid eller göra halt vid nationella eller europeiska gränser. Strategierna bör därför explicit ta det globala perspektivet som en tydligt uttalad utgångspunkt för det vidare arbetet.

Förutom EU-medlemmarna kan t ex Schweiz, Norge och Israel delta i EU:s ramprogram enligt de avtal som dessa länder ingått med unionen. EU-kommissionen har också så kallade tredje landsavtal med många länder utanför unionen vilket gör det möjligt för FoU-aktörer från dessa länder att delta i FoU-konsortier i ramprogrammet. I flera fall innebär avtalen med EU-kommissionen att deltagarna också kan få finansiering från EU-kommissionen för sitt deltagande i konsortierna inom ramprogrammet.

Från industriella, forsknings- och kompetensmässiga synpunkter växer många länder utanför unionen i betydelse. Kinas ekonomiska framgångar

följs nu av betydligt ökade satsningar på forskning och innovation. Detsamma gäller i hög grad Sydkorea som redan nått en mycket hög industriell nivå men också Indien som kan bedömas vara i början av en snabb industriell utvecklingen som i hög grad är baserad på ökad kompetens och framstående forskning. Med den uppläggning av arbetet som EU-kommissionen valt inom avtalen med tredje land är det viktigt för medlemsländerna att undvika att bli helt ”inlåsta” i EU-kommissionens nätverk av tredje landsavtal och i stället tillförsäkra sig direktkontakter med de dynamiska utvecklingsområdena utanför EU. Det torde vara särskilt angeläget för ett litet land som Sverige att ta ett eget ansvar för att kunna profilera sig och göra sig gällande som en intressant samarbetspart. Svenska aktörer bör eftersträva att, i relation till FoU-samarbetet inom EU, utveckla en policy för FoU-samarbete med länder utanför EU.

Fortsatt och under överskådlig tid kommer sannolikt FoU-samarbete inom EU att vara den största och dominerande delen av svenska FoU-aktörers internationella samarbete. Projekten och konsortierna inom EU:s ramprogram är utvalda efter en hård konkurrens på meriter som innefattar vetenskaplig kvalitet och industriell relevans och där oftast över två av tre förslag inte får finansiering. Inom ramprogrammet deltar också de främsta industrirelevanta forskarna i Europa tillsammans med världsledande företag och institut. Därmed öppnar deltagande i ramprogrammet möjligheter att koppla upp sig till de bästa FoU-miljöerna i Europa. De är sin tur ofta uppkopplade till de yppersta forskningsmiljöerna i världen och kan därför öppna vidgade möjligheter att för svenska FoU-aktörer att identifiera och på sina egna meriter bli inbjudna till vidare samarbetskonstellationer än dem som finns i Europa.

Svenska FoU-aktörer bör utnyttja det förtroendet och erkännande som ett samarbetet inom ramprogrammet innebär som en språngbräda för att identifiera och koppla sig till de bästa FoU-miljöerna i världen.

För närvarande är kunskaperna bristfälliga om hur EU-kommissionens avtal med tredje land utnyttjas i ramprogrammet för samarbeten med aktörer utanför Europa.

Sverige bör verka för att EU-kommissionen gör en kartläggning av hur kommissionens avtal med tredje land har utnyttjats.

Erfarenheter från och möjligheter att utnyttja EU-kommissionens avtal med tredje land bör tas tillvara av svenska myndigheter i stöd till svenska aktörers internationella forskningssamarbete.

8 Ökade resurser för offensivt EU-arbete

Sverige måste bli mer offensivt i EU:s FoU-samarbete. Detta ställer krav på ökat engagemang, nya arbetssätt och ökade resurser till ansvariga myndigheter. Resurserna skall ses som en investering för ökad konkurrenskraft och tillväxt genom att positionera Sverige som offensivt och ledande i det europeiska samarbetet för forskning och innovation.

När det gäller nya resurser till medfinansiering av projekt, svenskt deltagande i ERA-NET+ , JTIs, stödjande åtgärder till små och medelstora företag och koordinatörer etc har VINNOVA i sitt budgetäskande för år 2007 uppskattat behovet till 200 Mkr/år. Till detta kommer motsvarande resurser till andra ansvariga myndigheter.

VINNOVA bedömer att för de områden inom ramprogrammet och CIP, som VINNOVA ansvarar för, kommer det att krävas totalt tre nya tjänster för att arbeta mer offensivt i kommittéer och beredningsgrupper.

För ökade informationsinsatser och omvärldsbevakning krävs en förstärkning på VINNOVA i Stockholm och i Bryssel med totalt två nya tjänster.

För att skapa en kvalificerad småföretagsrådgivning på VINNOVA uppskattas behovet till två nya tjänster.

Sammantaget innebär detta att resurser motsvarande sju nya heltidstjänster krävs inom VINNOVA för ett offensivt EU-arbete och för att genomföra förslagen i strategierna.

9 Förslag till områden för fördjupade strategier

Som ytterligare områden för fördjupade EU-strategier föreslås två sektoriella och tre horisontella områden.

9.1 Sektoriella områden

Livsmedel

Livsmedelsindustrin är Sveriges fjärde största industri mätt efter både omsättning och sysselsättning. Totalt sysselsätter industrin närmare 60 000 personer, men om man inkluderar även jordbruk, distribution och den service, som är direkt knuten till livsmedelsindustrin, sysselsätter denna utvidgade livsmedelssektor totalt närmare 250 000 personer.

Livsmedelsindustrin har stor betydelse regionalt och lokalt, eftersom den med sina cirka 3000 företag är den industri som är geografiskt mest spridd i landet.

Den svenska livsmedelsmarknaden växer i genomsnitt med endast en till två procent per år mätt i fasta priser. En del av denna tillväxt tas av importerade produkter. För att kunna växa och utvecklas måste livsmedelsföretagen dels försvara sin hemmamarknad, dels söka sig nya marknader utanför Sverige. Exporten har därför blivit allt viktigare som drivkraft för många livsmedelsföretag.

EU-medlemskapet har inneburit en kraftfull ökning av den svenska livsmedelsexporten. Från 1995 har livsmedelsexporten stigit med i genomsnitt ca 12 procent per år jämfört med ca 7 procent för den totala varuexporten och med ca 8 procent för importen. För 2006 beräknas den uppgå till 40 miljarder kronor för hela året, dvs. en fyrdubbling sedan EU-inträdet.

Förädlade livsmedel svarar för ca 65 procent av den totala livsmedelsexporten – och den ökar. Varken jordbruket eller livsmedelsföretagen i Sverige kan konkurrera med bulkprodukter. Den strategi de framgångsrika företagen valt för att möta den allt hårdare konkurrensen både på hemma- och exportmarknaden är därför en inriktning

En offensiv roll för Sverige

produkter med högt förädlingsvärde baserat på stort produkt- och processtekniskt kunnande.

Det är därför oerhört viktigt med kraftfulla insatser inom sådan forskning som kan ligga till grund för och stödja produkt- och processutvecklingen. Livsmedel är ett prioriterat forskningsområde i EU:s forskningsprogram. I sjätte ramprogrammet är ”Food Quality and Safety” ett av totalt sju tematiska områden med en budget på drygt 750 miljoner Euro. Livsmedel har en minst lika framskjuten (och snarast vidgad) roll i det sjunde ramprogrammet, med temat ”Food, Agriculture and Biotechnology”. Därutöver finns livsmedelsindustriella intressen även inom andra teman, som ”Health”, och ”Nanosciences”.

Sverige har en stark livsmedelsforskning, som också är mycket framgångsrik i EU-programmen. Även svenska livsmedelsföretag har dragit nytta av EU-programmen, men här finns en betydande, outnyttjad potential. Detta är ett av de områden där en samlad svensk strategi för att informera, motivera och hjälpa företag, inte minst småföretag, kan resultera i ett ökat deltagande och därmed i ökat kunskapsinnehåll och förbättrad konkurrenskraft i en för Sverige viktig bransch.

Tjänster

Tjänstesektorn - kommersiell och offentlig tjänsteproduktion - omfattar ungefär tre fjärdedelar av den ekonomiskt mätbara verksamheten i samhället. Tjänstesektorn är och kommer att vara viktig för Sveriges tillväxt och är även en väg till ökad sysselsättning eftersom sektorn är personalintensiv. Almega uppskattar att under de senaste 15 åren har den privata tjänstesektorn ökat med över 500 000 anställda i Sverige.

Tjänstesektorn är i stark utveckling och förändring. Den har också speciella förutsättningar som skiljer sig från industriell varuproduktion. Utveckling inom servicerelaterad ekonomi handlar om värdeskapande aktiviteter, som marknadsstrategier, processutveckling, organisationsutveckling och nya affärsmodeller. Men det är farligt att isolera tjänster från tillverkning. Man talar allt mer om tjänsteprodukter, som måste utvecklas, produceras och skyddas effektivt.

Den internationella efterfrågan har också medfört att tjänsteexporten har ökat och inom många verksamhetsområden är Sverige långt framme. Fokus riktas därmed mot tjänsteföretagandets villkor i dagens globaliserade värld, vad gäller exempelvis skatter, näringsfrihet, investeringar, regleringar, samspel med högskolor, tillgång till ny teknik med mera. Att tjänstesektorn

är mycket viktig för Sverige, både ur ett tillväxt- och sysselsättningsperspektiv, stöds även av EU:s tjänstedirektiv, vari internationaliseringen av tjänster lyfts fram som en av hörnpelarna i EU:s strategi. Det nya forskningsdirektivet/statsstödsreglerna lyfter fram tjänsteinnovationer som ett nytt, viktigt och tillåtet område för forskningsstöd till näringslivet. Inom flera av de prioriterade områdena i det sjunde ramprogrammet är tjänsteproduktion en viktig komponent (t ex informationssamhället, livsmedel, transport, hälsa). Konkurrensen mellan innovationer på tjänsteområdet i Europa kommer att öka.

Många tjänsteområden, t ex vård och omsorg, är idag till största del offentligt organiserade men en förändring av detta kan komma att ske successivt. Dock är leverantörer av varor och tjänster till offentlig verksamhet oftast privata varför en betydande tillväxt och sysselsättningseffekter kan ske i dessa som en effekt av en satsning på tjänsteområdet. Forsknings- och innovationssatsningar kan här höja konkurrenskraften i geografiskt stela och skyddade verksamheter.

Flera länder i Europa lanserar just nu nationella forskningsprogram för tjänsteområdet, exempelvis Finland, Norge, Tyskland, Nederländerna, Irland samt även Storbritannien. Konkurrenstrycket på att skapa innovationer i svenska tjänsteföretag ökar därmed.

För ett innovativt och konkurrenskraftigt Sverige krävs en långsiktig strategi för tjänstesektorns utveckling. En sådan strategi bör omfatta också ett europeiskt perspektiv.

9.2 Horisontella områden

Miljöteknik och teknik för miljö

Miljöteknik är starkt växande på den globala marknaden, både med den vida innebörden av miljöteknik och med den mer avgränsade med reningsteknik, avfallshantering och återvinning i centrum.

Sverige har i flera avseenden goda förutsättningar för utveckling och tillväxt inom miljöteknik. Det finns en stark medvetenhet och stort intresse bland enskilda, i politiken, samt i lagstiftning och hos myndigheter. Sverige har varit ett av de länder som legat främst när det gäller olika åtgärder för att komma till rätta med utsläpp och med giftiga ämnen i produkter, och i

En offensiv roll för Sverige

industrins processer, och Sverige har dessutom varit aktivt i det internationella arbetet.

Den svenska marknaden är liten, men Sverige kan vara pionjär, i synnerhet genom framsynta statliga insatser, genom lagstiftning/regleringar, stimulanser, styrmedel, samhällelig upphandling med hänsyn till miljöprestanda samt genom stöd till forskning och utveckling. För svenskt näringsliv och det svenska samhället innebär även globaliseringen av marknader och produktionssystem stora utmaningar.

Miljöteknik och miljöfrågor berörs inom många av delprogrammen i det sjunde ramprogrammet för forskning, teknikutveckling och demonstration för åren 2007 - 2011. Tydligast tas miljötekniken upp i ett av delprogrammen, "Environment/Climate", men då främst i form av den direkta miljötekniken, som reningsteknik.

Dock har frågor kring miljö och uthållighet stor plats i motiven till ett flertal program. Det gäller i synnerhet energiprogrammet, men även program som tar upp transportteknik, ny produktionsteknik, biovetenskaper och användning av råvaror från skog och jordbruk. Likaså ger satsningarna inom informationsteknik och kommunikationsteknik, liksom inom nanoteknik, nya verktyg och möjliggörande tekniker som kan bidra till effektiviseringar i alla led av framställning och användning av ny teknik.

Inom flera av dessa områden har Sverige en stark position, med etablerad industri, forskning och utbildning. Men det finns också brister i det svenska innovationssystemet. Den svenska hemmamarknaden är liten i ett internationellt perspektiv, och många av företagen inom reningsteknik, avfallsteknik och förnybar energi är små på den stora världsmarknaden. Vi har inom många områden endast ett fåtal stora företag som har tillgång till egna forskningsresurser samt har tillräckliga resurser för samarbete med akademisk forskning.

En självklar följd av utvidgningen av EU är att den inre marknaden har växt starkt, inom alla områden. Det gäller särskilt inom den direkta miljötekniken och energiförsörjningen eftersom det finns ett stort behov av utbyggnad av infrastruktur i länderna runt Östersjön och Östeuropa.

Sett ur ett FoU-perspektiv innebär utvidgningen nya möjligheter till samarbeten både för forskning och svenska företag. Samtidigt aktualiserar detta behovet av att motfinansiera EU-stöd med både svenska forskningsmedel och samordning av svenska insatser, för att göra det möjligt att delta i forskningssamarbeten och i utvecklingsprojekt. Detta gäller exempelvis inom reningsteknik och bioenergi där svenska företag i många fall är för små för att kunna delta i internationella FoU-projekt eller i internationella anläggningsprojekt.

Men det finns också ett antal uppenbara hot och svårigheter utöver de redan nämnda. De alltmer globala tillförselkedjorna och internationella marknaderna gör det svårare för enskilda företag som bara är en länk i kedjan att påverka eller nå ut med ny teknik. Det krävs kunskap om marknader och resurser för att etablera sig, inte minst när det gäller avlägsna marknader. Ett ytterligare hot som ofta tagits upp är också att forskningen flyttar efter produktionen eller flyttar närmare marknaderna efterhand som företagen blir alltmer globala. Här pågår en konkurrens mellan länder, med olika former av stöd till företag som etablerar ny verksamhet.

Småföretag

EU-kommissionen betonar särskilt småföretagens roll för ökad tillväxt och sysselsättning i genomförandet av gemenskapens Lissabonprogram. Kommissionen föreslår en nytändning för politiken för småföretag som bygger på en helhetssyn på dessa företags ekonomiska tyngd i samhället.¹

Småföretag är en fokuserad målgrupp för ramprogrammen och insatserna måste därmed utformas efter de mindre företagens behov. Ett aktivt deltagande för denna kategori förutsätter att Europas program utformas på ett sätt som möjliggör hänsyn till olika kategorier av företag. Regelsystemet måste utformas så att det inte blir ett dolt hinder för företagens deltagande genom orimliga ansökningsprocedurer, krav på långvarig integration och resurskrävande administrativa rutiner inklusive finansiella villkor.

EU-kommissionen planerar att satsa på nationella program som ger bidrag till småföretag för att skriva ansökningar om projekt inom ”Research for the benefit of SME’s”, så kallade ”exploratory awards” som exempelvis SMINT-bidraget från VINNOVA. Satsningen kommer att vara i storleksordningen 30-40 miljoner Euro under fyra år och starta under perioden 2008-2009. VINNOVA planerar att ansöka om att bli koordinator för de förberedande aktiviteterna för att organisera en sådan satsning 2007.

Produktframtagning och produktion

Produktframtagning som forskningsområde syftar till att stärka förmågan till innovativ produkt och tjänsteutveckling. Produktframtagning omfattar bland annat området Produktionsforskning. Industriproduktionens betydelse för svenskt välstånd har beskrivits i skriften ”Produktion för konkurrenskraft”.

¹ Kommissionens meddelande Genomförande av gemenskapens Lissabonprogram för tillväxt och sysselsättning, KOM(2005) 551.

En offensiv roll för Sverige

Svensk tillämpad forskning formuleras i växande utsträckning i branschsamtal med fokus på enskilda branschens långsiktiga forskningsbehov. Då blir det centralt att man även kan formulera mera branschövergripande strategier som exempelvis produktionsteknik. Inte minst på den globala arenan finns sådana ambitioner och inom EU knutet bland annat till satsningen MANUFUTURE. Teknikföretagen och VINNOVA kommer att utarbeta en nationell strategisk forskningsagenda för produktionsteknik.

En nationell strategi med ett europeiskt och globalt perspektiv för området produktframtagning och produktion bör belysa för industrin prioriterade forskningsområden och hur Sverige skulle kunna bibehålla och skapa en ledande ställning inom dessa prioriterade områden.

Utöver de ovan nämnda sektoriella och horisontella områdena har i arbetet också nämnts områdena säkerhet, klimat och de marina resurserna.

10 En offensiv roll kräver kunskap

10.1 Syfte och mål med tidigare EU-program

Det är svårt att ange en exakt tidpunkt när EU fick en verklig forskningspolitik. Fram till 1970-talets början hade den gemensamma insatsen främst gällt nukleär energi, jordbrukspolitik och Kol- och Stålunionen. Sedan kom ett bredare forskningsprogram om icke-nukleär energi, råvaror, återanvändning, miljö mm. Det stora steget togs 1983 med ett första ramprogram för forskning och teknisk utveckling under perioden 1984-87.

1987 fick forskningspolitiken sitt självständiga avsnitt i den så kallade enhetsakten, och därmed höjdes forskning och utveckling till ett politiskt begrepp i EU. På samma gång fastslogs att det övergripande syftet med EU:s forskningspolitik är att stärka den vetenskapliga och tekniska grunden för den europeiska industrin och att främja utvecklingen av den internationella konkurrensförmågan. Det fastslogs också, med hänsyn till samordningen av den gemensamma insatsen, att all EU-forskning skall äga rum inom ramprogram som specificeras i särprogram för olika ämnesområden.

Det tredje ramprogrammet (1990-1994) var begränsat till så kallad konkurrensneutral forskning (forskning som ännu inte hade kommersiell karaktär). Målsättningen var att skapa ett samarbete mellan leverantörer och användare, så kallade vertikala projekt. Ramprogrammet inriktade sig främst på kunskapsuppbyggnad. Närhetsprincipen (subsidiaritet) var också en viktig faktor som innebar att EU-kommissionen kunde föreslå insatser ”of the scale or effects” som inte kunde göras bättre av medlemsländerna själva. En annan fråga var hur man utan att ge avkall på kvalitetskraven kunde stärka den ekonomiska och sociala samhörigheten i gemenskapen.

Under fjärde ramprogrammet (1994-1998) skärptes målsättningen att i ännu högre grad stärka europeisk industris konkurrenskraft framför allt gentemot USA och Japan. I fjärde ramprogrammet ökades dessutom möjligheterna för länder i östra och centrala Europa samt republikerna i forna Sovjetunionen att delta. Många program öppnades också för deltagande från I-länder utanför EU.

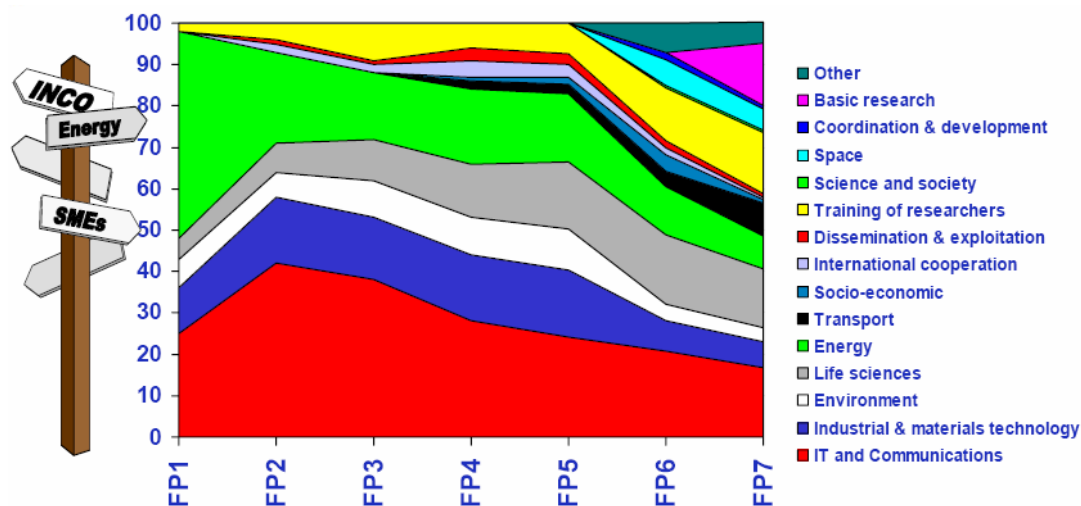
Femte ramprogrammet (1998-2002) skilde sig från tidigare program då målsättningen blev att lösa Europas gemensamma problem och stora socio-ekonomiska utmaningar. Man fokuserade på ett antal ”key-actions” för att

kombinera teknologiska, industriella, ekonomiska, sociala och kulturella aspekter.

Syftet med sjätte ramprogrammet (2002-2006) var att bättre utnyttja unionens FoU-resurser och skapa ett Europeiskt forskningsområde (ERA). Målsättningen var att motverka fragmentering och att skapa en inre marknad för forskning och utveckling. Nya instrument skapades för en omstrukturering av forskningen inom EU - Integrated projects, Networks of Excellence, ERA-NET och §169.

I sjunde ramprogrammet (2007-2013) förstärks ambitionerna ytterligare med en inre marknad för forskning, utveckling och innovation (ERIA, European Research Innovation Area). Ramprogrammet är dessutom ett viktigt verktyg för att uppnå Lissabon-målen med tillväxt, konkurrenskraft och arbetstillfällen. Industrins deltagande vill man säkerställa genom nya instrument som Teknikplattformar och JTI, "Joint Technology Initiatives"

Bilden nedan visar hur ämnesområdenas andel har förändrats i de olika ramprogrammen.

10.2 Svenskt deltagande i sjätte ramprogrammet

Svenska aktörer har totalt fått strax över fyra miljarder kronor hittills² inom det sjätte ramprogrammet. Detta motsvarar 4,5 % av den totala budgeten

² Det sjätte ramprogrammet för forskning och utveckling har löpt sedan 2003 och statistiken baseras på kontrakt tecknade fram till den 24/1 2006 då ca 55 % av budgeten fördelats.

En offensiv roll för Sverige

och är en ökning med 0,5 % från det femte ramprogrammet. I en jämförelse med övriga länder placerar sig Sverige på sjunde plats.

Av de 5 327 projekt som pågår inom det sjätte ramprogrammet deltar svenska aktörer i 979 stycken (motsvarande 19 %). I 166 av dessa är svenska organisationer koordinatörer för projekt, vilket motsvarar ca 3 % av det totala antalet koordinatörer inom ramprogrammet. Totalt deltog 388 olika organisationer från Sverige och dessa deltog 1 563 gånger.

Sverige samarbetar i ramprogrammet oftast med de nordiska länderna, Tyskland, Storbritannien och Frankrike. Andra länder som relativt sett samarbetar mycket med svenska aktörer är Nederländerna, Schweiz, Österrike och Ryssland.

För att få ett mått på anslagen som deltagande länder får i relation till deras storlek, ekonomiska situation och ekonomiska relation till EU kan man se på de anslag varje medlemsland har fått i relation till medlemsavgiften till EU³. I detta sammanhang utmärker sig Sverige som det land bland de 20 största deltagarna som får högst anslag i ramprogrammet i förhållande till sin medlemsavgift. Det Sverige fått i anslag hittills inom sjätte ramprogrammet motsvarar 16,2 % av medlemsavgiften 2004. Trots att ramprogrammet löper i fyra år och anslagen inte direkt kan jämföras med medlemsavgiften ger detta en indikation på att Sverige är starkt när det gäller att ta hem anslag från ramprogrammet i förhållande till sin storlek och ekonomiska situation. Andra länder som utmärker sig är Ungern och Finland.

En annan aspekt på det svenska deltagandet får man genom att titta på EU-anslagen i förhållande till landets totala medel till forskning och utveckling. Denna aspekt kan ses på två sett. Dels ger det en indikation på EU-anslagens betydelse för den nationella forskningsaktiviteten, dels kan det ses som ett mått på hur mycket anslag man lyckas få givet de förutsättningar för att skapa konkurrenskraftig forskning och utveckling som landet genererar i form av nationella satsningar på forskning och utveckling. Anslagen till de svenska aktörerna motsvarar kring 4 % av de totala utgifterna för forskning och utveckling i Sverige år 2004. Detta placerar Sverige på en 23:e plats vid en jämförelse med övriga länder. Högst upp på denna ranking hamnar länder med lite forskningsverksamhet, som Malta, Cypern och Bulgarien. Sverige placerar sig även efter länder som Belgien, Storbritannien och Spanien. Sveriges position kan jämföras med de övriga nordiska länderna, samt Frankrike, en position som kan tolkas som att EU-anslagen är av mindre betydelse för svenska aktörer, eftersom de täcker en mindre del av

³ I detta fall jämförs medel inom det sjätte ramprogrammet med medlemsavgiften till EU 2004

satsningarna i Sverige än i andra länder. Samtidigt kan man se det som att det finns en förbättringspotential vad gäller EU-deltagandet givet de satsningar som görs på att stärka forskning och utveckling i Sverige.

Ser man i stället på EU-anlagen i förhållande till den statliga forskning och utvecklingsbudgeten i landet blir Sveriges position lite annorlunda. Anslagen till de svenska aktörerna motsvarar närmare 17 % den statliga forsknings- och utvecklingsbudgeten 2005, vilket placerar Sverige på en 14:e plats vid en jämförelse med övriga länder. Även i detta fall toppar Malta rankningen, följt av Polen, Lettland och Estland. Sverige placerar sig efter länder som Belgien och Nederländerna, men före länder som Storbritannien och Spanien samt samtliga nordiska länderna. Detta visar den stora andelen som företagen själva svarar för när det gäller forskning och utveckling i Sverige. I ljuset av detta ser det svenska EU-deltagandet mer tillfredsställande ut än i föregående jämförelse.

10.3 Europeiska forskningsprogram ur ett livscykelperspektiv

Ramprogrammet

EU:s ramprogram kan delas in i en planeringsfas och en operativ fas. Planeringsfasen är den period då programmets innehåll, struktur, budget och regler fastställs i ett samspel mellan EU-kommissionen, Europaparlamentet och Ministerrådet. Denna fas sträcker sig oftast över flera år. Det kan nämnas att redan under det sjätte ramprogrammets första år, 2003, fanns konkreta diskussioner och förslag om vad det sjunde ramprogrammet skulle ha för inriktning, alltså fyra år före starten.

Ramprogrammet och dess olika delar regleras av en lång rad dokument som beskriver vad programmet ska innehålla på olika nivåer. Längst upp i den juridiska hierarkin hittar vi fördragstexten ("Treaty establishing the European Community") och artiklarna 163-173. Dessa artiklar definierar EU-kommissionens legala ansvar och befogenheter att skapa fleråriga forskningsprogram. Nästa steg i den juridiska trappan är att Ministerrådet och Europa-parlamentet gemensamt beslutar om att anta ramprogrammet. Därefter följer ett antal Rådsbeslut för varje så kallat "Specific Programme" – Särskilda program – som i sjunde ramprogrammets fall är fyra; Cooperation, Ideas, People och Capacities.

Utifrån ramarna i dessa särskilda program startar sedan EU-kommissionens implementering av programmet i form av framtagandet av "Work Programmes" – Arbetsprogram - som definierar utlysningar och innehåll för de olika delarna. Arbetsprogrammen tas fram av EU-kommissionen och godkänns av programkommittén. I kommittén sitter en politisk och en vetenskaplig ledamot från varje medlems- och associerat land. Ytterligare ett dokument och beslut finns på samma nivå som beslutet om själva ramprogrammet, nämligen beslutet om reglerna för deltagande i programmet.

Den operativa fasen börjar när arbetsprogrammen för ramprogrammets områden tas fram. Ett arbetsprogram ger en detaljerad beskrivning av prioriteringar, utlysningar, utvärderingsprocess med mera inom ett delområde i ramprogrammet, och ligger till grund för kommande utlysningar inom området. I sjunde ramprogrammets fall tas de första arbetsprogrammen fram under hösten 2006 och de första utlysningarna öppnar kring årsskiftet 2006/2007. Det vanliga är att arbetsprogrammet därefter revideras årligen.

Varje område i ramprogrammet har löpande under året ett antal utlysningar med ett noggrant specificerat innehåll, regler för utlysningen och ett sista ansökningsdatum. När utlysningen stängt börjar utvärderingsprocessen då externa bedömare granskar inkomna förslag. Utvärderingen resulterar i ett förslag till finansiering som EU-kommissionen tar ställning till. Därefter vidtar kontraktsförhandlingar med utvalda projekt. Programkommittén blir löpande informerad om vilka projekt som får finansiering, men beslutar inte om finansiering annat än i undantagsfall (större projekt).

Europeiska Forskningsrådet

I det sjunde ramprogrammet introduceras ett nytt europeiskt forskningsråd, "European Research Council" (ERC). Det ska finansiera grundforskning av hög klass och kommer att bli den första paneuropeiska forskningsfinansiären för spetsforskning. Både erfarna och yngre forskare kommer att kunna tävla om "ERC-grants" med vetenskaplig excellens som enda urvalskriterium. Ett vetenskapligt råd kommer att styra ERCs vetenskapliga operationer och försäkra att stödet är i linje med de högsta kraven på vetenskap och stipendier. Forskningsrådet ska arbeta helt självständigt från det sjunde ramprogrammet. Ett vetenskapligt råd för ERC har utsetts med representanter från hela Europa. En egen administration kommer att inrättas på sikt. Målsättningen är att lansera första utlysningen mot målgruppen unga oberoende forskare i början av 2007.

ERA-NET

ERA-NET, IST-Coordination Actions och INNO-NET är en nyhet som introducerades för ca tre år sedan i det sjätte ramprogrammet. De påminner starkt om varandra och behandlas därför här i samma sammanhang och med utgångspunkt främst i ERA-NET. Skillnaderna består i att de hanteras av tre skilda direktorat inom EU-kommissionen som utgående från en gemensam grundstruktur givit satsningarna en något olika inriktning och form.

Syftet med ett ERA-NET är att öka samarbetet mellan programsatsningar på nationell och regional nivå i de länder som deltar i ramprogrammet. Ytterst är syftet att ömsesidigt öppna program för ansökningar över nationella gränser och att deltagarna skall genomföra gemensamma FoU-aktiviteter. Ett ERA-NET innehåller som minimum (1) att bygga upp ett nätverk mellan deltagarna för systematiskt erfarenhets utbyte med fokus på bra praxis som har att göra med planering, genomförande, uppföljning och utvärdering av program, samt (2) att identifiera och analysera gemensamma strategiska frågeställningar. En mer ambitiös nivå (3) är att också utveckla gemensamma aktiviteter som t ex att utveckla metoder och program för personalutbyte, att utveckla gemensamma utvärderingsmetoder och att förbereda aktionsplaner för olika aktiviteter. Som nämnts är den högsta ambitionsnivån och det yttersta syftet (4) att utveckla en gemensam strategi, och ett gemensamt program som innebär att nationella program öppnas för gemensam ansökan ifrån flera länder.

ERA-NETs väljs i ansökningsomgångar där i första hand så kallade programägare, vanligtvis departement och myndigheter, är sökande. I de sökande konsortierna ingår vanligen mellan 5 och 10 sökanden, varav en koordinator. Miniminivån är 3 oberoende aktörer i tre olika länder men en stark ambition från EU-kommissionens sida är att få så stora konsortier som möjligt.

För närvarande pågår ett 60-tal ERA-NET där Sverige deltar i 18 (varav VINNOVA 13). Antalet IST-Coordination Actions uppgår till 8 varav VINNOVA deltar i 4. Ett färre antal ERA-NET har en tydlig branschinriktning. Flertalet är teknik- eller sektorinriktade som t ex ETRANET (produktionsteknik) och ERA-Spot (IT). Andra har en inriktning mot speciella funktioner; FORESOCIETY (framsynsverksamhet) eller COMPERA (Centres of Excellence).

I sammanhanget bör också nämnas att det finns många ERA-NET inom områden där det också finns Teknikplattformar.

Inom ramen för merparten av pågående ERA-NET planeras eller har försöksvis genomförts för flera parter gemensamma utlysningar. I flertalet

sådana utlysningar har inte samtliga medlemmar och länder i konsortiet deltagit (variabel geometri). Flera ERA-NET har andra ambitioner än att genomföra gemensamma utlysningar. Det kan då gälla andra aktiviteter som att utarbeta gemensamma strategier eller ett gemensamt arbetsprogram för någon särskild fråga. Inom uppskattningsvis en tredjedel av ERA-NET planeras inte gemensamma utlysningar.

I det sjunde ramprogrammet planerar EU-kommissionen att finansiellt bidra till gemensamma utlysningar som genomförs av ett konsortium, så kallade ERA-NET+. Hittills har bidragets storlek inte fastställts men en vanlig bedömning är att EU-kommissionens bidrag i vart fall inte kan väntas överstiga 30 procent av det belopp som blir tillgängligt i en ansökningsomgång. ERA-NET är en möjlighet att åstadkomma decentraliserad koordinering av forsknings och innovations verksamhet i Europa. Det finns dock fortfarande en hel del hinder att komma över innan ERA-NET kan fungera på den högsta ambitionsnivån. En gäller legala hinder att stödja FoU utanför landets gränser som finns i många länder, en annan hur man ska kunna skapa ett gemensamt finansiellt utrymme för ansökningsomgångarna.

För att förbereda för en framtida strategi har EU-kommissionen genomfört ett antal workshops där erfarenheter från och synpunkter på ERA-NET diskuterats. VINNOVA arrangerade inom ramen för sitt ordförandeskap i TAFTIE (The Organisation for Technology Implementation in Europe) och på EU-kommissionens förfrågan ett sådant seminarium i Malmö den 1 juni 2006 (Innovation Agencies and ERA-NETs: Experiences and Challenges). EU-kommissionen deltog i diskussionen som också finns dokumenterad.

En slutsats från diskussionen i Malmö var att ERA-NET är en möjlighet att åstadkomma decentraliserad koordinering av forsknings och innovations verksamhet i Europa men att det fortfarande finns en hel del hinder att komma över innan ERA-NET kan fungera på den högsta ambitionsnivån. En gäller legala hinder att stödja FoU utanför landets gränser som finns i många länder, en annan hur man ska kunna skapa ett gemensamt finansiellt utrymme för ansökningsomgångarna. Rekommendationer från denna workshop var bland annat att nationella aktörer skulle fortsätta sitt deltagande i ERA-NETs, att EU-kommissionen borde fortsätta analysen av vilket mervärde ERA-NET ger för universitet, institut och företag, att undvika fragmentering och utsträcka varaktigheten av ett ERA-NET till 4-5 år.

De primära aktörerna i ett ERA-NET är programägarna (ministerier, myndigheter, forskningsråd) eller så kallade ”projekträger” som på (vanligen) ett ministeriums uppdrag operativt genomför ett program. De är därför dessa aktörer som primärt har möjlighet att utforma en strategi för

framtida ERA-NET. Hittills har fokus i arbetet med ERA-NET legat på att bygga upp nätverk och ömsesidigt lärande medan de gemensamma utlysningarna har varit begränsade och haft experimentell karaktär. Ett intryck är att ERA-NET hittills uppfattats mycket positivt av deltagarna i konsortierna, det vill säga de nationella och regionala programägarna. Även från EU-kommissionens sida är uppfattningen om ERA-NET mycket positiv trots att det ännu är alldeles för tidigt att bedöma de konkreta resultaten i termer av mer och bättre FoU, än mindre mer innovation och tillväxt. Det finns en risk att pågående ERA-NET är så omhuldade både av EU-kommissionen och programägarna att de inte utsätts för konkurrens i nya ansökningsomgångar.

EUREKA

EUREKA är ett samarbetsnätverk med 37 medlemsländer som har skapats för att främja samarbete mellan företag och forskare i Europa när det gäller marknadsnära forskning och teknisk utveckling. Samarbetsformen är forsknings- och utvecklingsprojekt där deltagarna själva bestämmer projektets mål och innehåll. Totalbudgeten ligger idag på ca 4,6 miljarder Euro (ca 43 miljarder kr). VINNOVA sköter de svenska anslagen till EUREKA-projekt och satsar ca 45 miljoner kr på arbetet. Företag, universitet och högskolor samt forskningsinstitut är de huvudsakliga projektdeltagarna men även myndigheter och andra organisationer kan delta. Företag kan söka upp till 30 procent (små och medelstora företag 50 procent) av sina projektkostnader medan universitet, högskolor och forskningsinstitut kan få full kostnadstäckning. VINNOVAs totala medfinansiering till den svenska delen i ett EUREKA-projekt är maximerad till 50 procent (deltar små och medelstora företag kan gränsen höjas till 60 procent).

I ett individuellt EUREKA-projekt samarbetar företag, institutioner och myndigheter från minst två europeiska länder. Det finns inga ämnesbegränsningar och det är deltagarna själva som tar initiativ till projektet och utformar samarbetet. En ansökan skickas in till i projektet inblandade nationella EUREKA-kontor där en utvärdering sker. Vid positiv bedömning registreras projektförslaget hos EUREKA-sekretariatet för att godkännas vid kommande beslutsmöte, normalt fyra möten per år. När projektet formellt godkänts - fått EUREKA-status - kan viss medfinansiering sökas i respektive land. Under projektets genomförande rapporterar deltagarna endast till sina respektive medfinansierare. När projektet avslutats skall dessutom en enkel slutrapport skickas in till EUREKA-sekretariatet där framförallt måluppfyllelse och marknadspotential skall redovisas.

Ett EUREKA-kluster är ett program som bygger på att stora högteknologiska industriföretag i Europa definierar ett behovsområde för tyngre industriell forskning där de är beredda att medverka med kompetens och resurser. Därefter diskuterar de med nationella myndigheter om medfinansiering. Företagen skriver ihop en ”programplan”, ansöker till EUREKA om att bli ett kluster och därmed få rätt att under en bestämd tid, vanligtvis 4-6 år, å EUREKAs vägnar godkänna projekt. Klustret administreras av en styrelse samt har ett eget sekretariat. Klustren arbetar idag huvudsakligen inom IT-området.

En eller två gånger om året har klustren utlysningar i två steg, projektutkast och fullständig ansökan. Efter att projektutkastet utvärderats positivt inbjuds förslagsställaren att inlämna en fullständig ansökan. Denna ansökan utvärderas inom klustret och under konsultation med berörda nationella myndigheter. När projektet godkänts söker deltagarna medfinansiering från sina respektive lands finansierande myndigheter, i Sverige i första hand från VINNOVA. Kluster-sekretariatet och medfinansierande nationella myndigheter följer projektet och gör utvärderingar. Efter projektslut tar de deltagande företagen in resultaten i sin kommersiella verksamhet och forskningsutförarna publicerar normalt sina resultat.

EUROSTARS är ett gemensamt initiativ mellan EUREKA och EU-kommissionen för att stödja forskande små och medelstora företag. Det är under planering och förväntas starta under 2007. Ett 20-tal av EUREKAs medlemsländer har hittills förbundit sig att medverka i programmet och delfinansiera projekt. EUROSTARS-projekt skall utgå ifrån behov hos det företag som är projektledare. Avsikten är att ha en internationell (oberoende) utvärdering och godkännande av projektförslag samt att deltagande länder skall vara bundna att medfinansiera. Halva projektkostnaden skall täckas av deltagande företag och resten av offentliga medel. De offentliga medlen skall komma till större delen från respektive medlemslands FoU-finansierande myndighet samt till en mindre del från EU-kommissionen. Detaljerna för projektens genomförande och rapportering är under utarbetande.

Andra forskningsrelaterade program

Strukturfonder, Konkurrenskrafts- och Innovationsprogrammet

Det har föreslagits att 20 % av strukturfondsmedlen skall användas för att stödja forskning och innovation och vara konkurrenskraftiga på nationell nivå. VINNOVA och andra aktörers Europa-arbete måste ständigt utvecklas, främst beroende på att den nationella tillväxt- och innovationspolitiken blir alltmer omvärldsberoende, och alltmer måste

En offensiv roll för Sverige

länkas till vad EU gör. Det blir allt tydligare att EU och dess medlemsländer orienterar sig åt ett håll där man stärker gemensamma insatser för tillväxt. EU har genom framförallt Lissabon- (men även Göteborgs-) processen drivit fram mer koordinering av olika mål och program, där instrument som regionala utvecklingsfonden, socialfonden, infrastrukturpolitiken, forskningspolitiken och det nya CIP-programmet allt mer ska inordnas under de mål som Lissabonprocessen anger. ”Lissabonifiering” har blivit ett begrepp som påverkar allt fler områden med den gemensamma parollen ”jobs and growth”.

EU:s strukturfonder är ett tydligt exempel på detta. I de strukturfonder som gäller 2007 till 2013 betonas Lissabonstrategin som en utgångspunkt för inriktningen på utnyttjandet av de nya fonderna. Kommissionen har tryckt mycket på att fonderna måste bli mera offensiva och nyskapande, satsa mera på innovationer och att de måste bli enklare att använda. I alla fonder har innovationer högsta prioritet.

Sverige har utformat en nationell strategi för regional konkurrenskraft och sysselsättning, dvs. för regional- och socialfond, som är styrande för regionernas formulering av program. I strategin har regeringen fördelat resurserna för genomförandet av regionalfonderna på åtta regioner som var och en består av flera län. Till skillnad från tidigare strukturfondsperioder har nu hela landet resurser, även om dessa är olika fördelade.

För den Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) utarbetas åtta regionala operativa program som regeringen stämmer av mot den nationella strategin och därefter godkänns de av EU-kommissionen. För Europeiska socialfonden (ESF) görs ett nationellt program i samspel med de åtta regionerna och där hanteras resurserna centralt av Svenska ESF-rådet. Totalt får Sverige ca 13 miljarder kr för Regional konkurrenskraft och sysselsättning (ERUF 7,5 och ESF 5,5) samt ytterligare 2 miljarder kr för målet Territoriellt samarbete, som också är en del av strukturfonderna. Detta ska matchas med lika mycket nationella offentliga medel.

Det är programskrivningen av ERUF som kommer att avgöra hur mycket utrymme som kommer att finnas för behovsmotiverad forskning och utveckling och för att utveckla starka innovationsmiljöer under strukturfondernas genomförandeskede. Såväl de åtta regionala programmen, det nationella ESF-programmet som de territoriella programmen kommer att behöva stöd i genomförandet från nationella finansiärer.

De nationella branschprogrammen och EU:s ramprogram liksom olika nationella satsningar är, enligt den nationella strategin, resurser som ska utnyttjas och/eller beaktas i strukturfondsarbetet.

Programskrivningen ägde rum under hösten 2006 och de åtta planerna har lämnats för beslut till regeringen. Genomförandefasen, med formulering av konkreta projekt, vidtar i princip efter att programmen godkänts av EU-kommissionen.

Konkurrenskrafts- och Innovationsprogrammet ("Competitiveness and Innovation Programme, CIP") är riktat till små och medelstora företags behov där satsningar inom bland annat inom innovation, entreprenörskap, energi, miljö och IKT sammanförs för att komplettera satsningarna i det sjunde ramprogrammet. Budgeten för perioden 2007 – 2013 är totalt 3.621 Miljoner Euro. Programmet beslutas formellt under slutet av 2006 och ska sedan innehållsmässigt detaljeras genom utarbetande av arbetsprogram. Detta kommer att göras i viss dialog med de tre programkommittéerna som ska utses för respektive delområde: Entreprenörskap och innovation, IKT-stödprogram och Intelligent energi.

CIP ska stimulera entreprenörsinitiativ, attrahera riskkapital för att företag skall etableras och bevara en stark industriell närvaro i Europa samtidigt som innovation, särskilt miljöinnovation underlättas, fler och bättre investeringar i utbildning genomförs samt användning av IKT och en hållbar resursanvändning stöds. Genom CIP ska satsningarna på entreprenörskap och innovation ökas med 60 %. Ytterligare insatser för att underlätta tillgången till finansiering för tillväxt för små och medelstora företag har aviserats, vilket kan leda till en tredubbling av tillgängliga medel inom EU för riskkapital på tidiga stadier fram till 2013. Genom CIP betonas en helhetssyn på små och medelstora företags betydelse för den ekonomiska och sociala sammanhållningen lokalt och regionalt. Satsningarna ska göra det möjligt för dem att utveckla sin konkurrenskraft samtidigt som de positivt påverkar samhälle och miljön.

10.4 Nationella forskningsområden och forskningsprogram

Sverige är ett av de länder i världen som satsar mest pengar på forskning och utveckling (FoU) i förhållande till BNP. De svenska satsningarna på FoU ligger på ca 4 % av BNP. Av detta svarar näringslivet för tre fjärdedelar och staten för knappt en fjärdedel. Företagen finansierar till största delen sin egen forskning, men får visst tillskott från staten och utlandet.

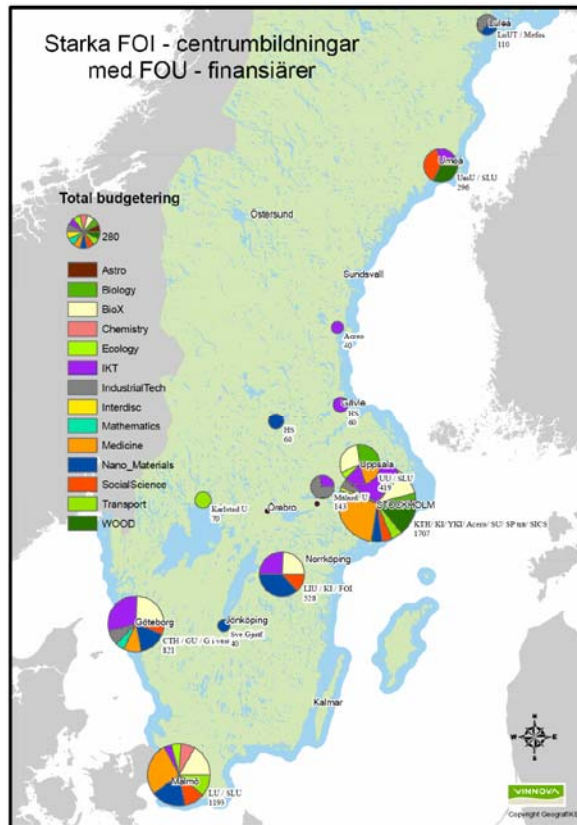
En offensiv roll för Sverige

Den offentliga FoU-finansieringen sker dels genom anslag direkt till universitet och högskolor, dels genom anslag till forskningsråd och sektorsforskningsmyndigheter. Därutöver finns ett antal forskningsstiftelser som förvaltar offentliga medel och sammanlagt finansierar forskning på över 1,6 miljarder kronor per år. Riksdagen anslår FoU-medel inom samtliga departements ansvarsområden. Den övervägande delen av den offentligt finansierade forskningen utförs vid landets universitet och högskolor och bara en mindre del vid forskningsinstitut, vilket särskiljer Sverige i en internationell jämförelse. Forskningsråden stödjer huvudsakligen inomvetenskaplig forskning.

Sektorsforskningsmyndigheterna finansierar forskning och utveckling för att både tillgodose enskilda sektors kunskapsbehov och för att driva på samhällsutvecklingen. Sammanlagt finns ett trettiotal sektorsforskningsmyndigheter med resurser för FoU. Utöver de offentliga finansiärerna finns privata fonder, stiftelser och insamlingsorganisationer. Flera av dessa är stora aktörer inom forskningsområdet och ger betydande bidrag till forskning inom sina respektive områden.

Forskningen visar oberoende av finansiär att det är själva förmågan att ta fram ny kunskap och att utnyttja den som är källan till de strategiska fördelar som kan vinnas i en global ekonomi som karakteriseras av intensiv konkurrens. Forskarna brukar kalla detta för ”capability building”. Satsningar på forskning som leder till tillväxt och förnyelse fordrar normalt en bred förankring av strategier för forskning, innovation och förnyelse. Samtidigt måste forskningen ske i en miljö som karaktäriseras av beteenden och strukturer som främjar innovation och förnyelse. En EU-strategi bör utnyttja de starka forsknings- och innovationsmiljöer som svenska FoU-finansiärer medverkat till att bygga upp. Med dessa centrum som bas kan kraftfulla allianser byggas upp mellan starka system i Europa (till exempel ”Joint Technology Initiatives” och Teknikplattformar). Branschernas möjligheter att stärka både sin kärnkompetens och utveckla komplementär förmåga kan således ske både genom nationell och europeiska samverkan.

En stark forsknings- och innovationsmiljö har alltid en regional eller lokal förankring. Det är viktigt att kombinera styrkor från hela landet samtidigt som de regionala aktörerna samlas i en riktning som leder till hållbar tillväxt och som ligger i linje med regionens strategier. På detta sätt gynnas även Sverige som helhet. En utgångspunkt bör vara att undersöka förutsättningarna att länka nationella FoU-medel och strukturfondsmedel för att stärka befintliga processer som stöd för regionens strategier. För att genomföra en kraftfull strategi bör en alltför stor regional splittring undvikas.

En utgångspunkt för detta arbete bör vara att identifiera de starka miljöer där man kan se en varaktig stabilitet. I figuren till vänster ges ett exempel på starka forskningsmiljöer som finansierats av VINNOVA, Formas, Vetenskapsrådet och SSF separat eller genom samfinansiering. Denna kartbild är inte fullständig men kan utgöra ett exempel på hur en visualisering av svenska starka forskningsmiljöer har sin geografiska utbredning. Speciellt intressanta är de miljöer som i sin inriktning ligger nära branschområdena,

branschforskningsprogrammen och där en nära industrianknytning finns eller har goda förutsättningar att etableras. Dessa centra bör stimuleras i sitt arbete att ta fram tydliga strategier, då de är varaktiga miljöer, och synkroniseras med andra existerande relevanta strategier inom högskola, näringsliv, institut med koppling till branschområdena. En annan utgångspunkt för en sådan diskussion kan vara att se hur det svenska deltagandet var fördelat inom sjätte ramprogrammet.

10.5 Formella och informella kanaler

De formella kanalerna för inflytande från EU:s medlemsländer består i huvudsak av regeringars deltagande i planering och beslut om kommande ramprogram samt under programmets genomförande av medlemsländernas deltagande i programkommittéer. I kommittéerna deltar representanter för såväl regeringskansli som myndigheter men i vissa fall även andra experter.

Kring denna stomme av kommittéer byggs det upp informella kanaler som exempelvis referensgrupper, dialoger med enskilda forskare, företag och

företagssammanslutningar (branschorgan) och EU-kommissionens tjänstemän.

En tydlig trend är att EU-kommissionen på senare tid kompletterat och avsevärt vidgat de formella kanalerna med rådgivande grupper där personer från medlemsländerna konsulteras i olika frågor. Ett intryck är också att EU-kommissionen i mindre grad vill vara beroende av de formella kontakt- och beslutsvägarna och göra sig mindre beroende av det formella inflytande som medlemsländerna kan utöva.

Det har också blivit vanligare med öppna konsultationer över Internet där ibland vem som helst inbjuds att lämna synpunkter på olika förslag och frågeställningar. Informella kontakter med tunga aktörer i medlemsländerna är också allt vanligare. De kan antingen komma till stånd på initiativ från kommissionstjänstemän för att höra vilka synpunkter som finns i en fråga, eller på den enskilde aktörens initiativ med syfte att påverka en fråga, till exempel innehållet i en utlysning.

Ett bestämt intryck är att de informella kontakterna får en allt större betydelse än de formella. Det kan dels ligga i EU-kommissionens intresse att åstadkomma en förskjutning av vilka som kan påverka ramprogrammets inriktning och genomförande, dels vara en följd av de nya instrument som EU-kommissionen successivt introducerat. Utvecklingen mot betydligt större insatser och projektformer som inleddes i det sjätte ramprogrammet har förstärkts inför det sjunde ramprogrammet med uppbyggande av Teknikplattformar, ”Joint Technology Initiatives” och så kallade artikel-169-satsningar. Ett uttalat syfte från EU-kommissionens sida är att Teknikplattformar ska ha inflytande över forskningsagendan. Flera av plattformarna har ”mirror groups” med nationella företrädare och finansärer i syfte att förankra strategin och att säkra finansiering. De kan hålla sig informerade, ge information om den egna positionen samt ge råd - men troligen inte delta i beslutsfattandet.

De nya instrumenten har inneburit att EU-kommissionen fått tillgång till organiserade grupperingar på europeisk nivå som till viss del initierats av EU-kommissionen själv. EU-kommissionen använder i allt högre grad sådana sammanslutningar för direkt dialog med deltagarna i ramprogrammet; företag, universitet och högskolor samt institut. Detta sker många gånger utan att de formella företrädarna för medlemsländerna har information eller kunskap om vilka inhemska aktörer som berörs och vad som behandlas.

Inflytandet sker också ofta genom intresseorganisationer, Advisory Groups eller EURAB (European Research Advisory Board). Genom dessa kanaler har EU-kommissionen kunnat ta ett fastare grepp om utvecklingen inom

ramprogrammet och dess arbetsprogram än genom de formella kanalerna. Inför framtida ramprogram bör en fördjupad analys göras av vilken roll Teknikplattformar, Joint Technology Initiatives (JTIs), europeiska branschorganisationer, UNICE etc spelar för utformningen av ett nytt ramprogram. En sådan analys borde kunna ligga till grund för ett mer samlat och strategiskt agerande under planeringsprocessen.

Sammantaget får denna utveckling till följd att medlemsländernas representanter i kommittéerna försvagas.

Möjligheterna till påverkan vid genomförandet av programmet skulle kunna öka om de formella kanalerna mer effektivt kopplades till de informella kontakterna. De nationella referenspersoner som finns till stöd i det nationella programkommittéarbetet ser ofta inte helheten av arbetet. Därmed har referenspersonen svårt att bidra på strategisk nivå. En ökad insikt om det europeiska strategiska arbetet behöver därför utvecklas genom mer kontinuitet i arbetet.

Nedan följer en beskrivning av huvuduppgifterna för några viktiga formella beslutskanaler och informella påverkanskanaler som kan utnyttjas för att bygga allianser och påverka i olika frågor. Avslutningsvis nämns några organ som av och till kan vara viktiga som kontakt- och informationspunkter för att göra sin röst hörd och därmed indirekt påverka.

Formella beslutskanaler

Med formella kanaler menar vi här arbetet som departementen är ansvariga för samt horisontella och tematiska programkommittéer.

Utbildningsdepartementet bereder den svenska forskningspolitiken inom regeringskansliet samt frågor om Sveriges deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Detta sker i samverkan med andra berörda departement; främst närings-, jordbruks- och miljödepartementen.

Varje område i ramprogrammet har en programkommitté som kan beskrivas som styrgrupp för området. I det sjätte ramprogrammets kommittéer representerades Sverige av ledamöter (tjänstemän från departement) och experter (representanter från de statliga forskningsfinansiärerna samt andra myndigheter). Kommittéledamöternas uppgift är att på regeringens vägnar framföra Sveriges synpunkter. Experten i kommittén bistår med sakkunskap, information och underlag inför möten.

Arbetsprogrammet för det tematiska området tas fram av EU-kommissionen med hjälp av utvalda medlemmar i så kallade Advisory Groups (se informella kanaler) samt med input från andra generaldirektorat och andra EU-myndigheter. Arbetsprogrammet ska emellertid formellt godkännas av

programkommittén. En kvalificerad majoritet i programkommittén kan stoppa EU-kommissionens förslag. I sådana fall går frågan vidare till Ministerrådet. Medlemsländerna har tillfälle att i kommittén diskutera kommande arbetsprogram och utlysningar.

Informella påverkanskanaler

Med informella kanaler menar vi här arbetet som europeiska bransch- och intresseorganisationer, advisory groups, EURAB (European Research Advisory Board) och teknikplattformar gör gentemot EU-kommissionen men där företrädarna inte förutses företräda respektive medlemslands position .

Advisory Groups

Dessa grupper består av experter inom aktuella ämnesområden som är utvalda av EU-kommissionen för att bidra och diskutera innehållet i kommande tematiska arbetsprogram. Medlemmarnas namn är inte officiella för att undvika yttre påverkan från lobbying-organisationer etc.

EURAB

European Research Advisory Board, EURAB, inrättades av EU-kommissionen i juni 2001. Uppgiften för EURAB är att rådgöra med EU-kommissionen om EU:s övergripande policy för forskning och teknisk utveckling. EURAB har 45 medlemmar vilka är nominerade personligen av EU-kommissionen för en period av tre år med möjlighet till förlängning.

Teknikplattformar

Europeiska Teknikplattformar (TP) är ett nytt koncept i den europeiska forskningsvärlden. Plattformarna har som mål att samla Europas resurser inom några strategiskt viktiga tekniska områden. Plattformarna är i huvudsak industridrivna och antas få avgörande betydelse för den tekniska och ekonomiska utvecklingen inom vissa nyckelområden. Varje plattform samlar olika aktörer - företag, forskningsorganisationer, myndigheter, konsumenter med flera - som tar fram gemensamma strategier för utveckling, implementering och användning av teknikerna. Plattformarna spelar en viktig roll i arbetet med nya arbetsprogram i sjunde ramprogrammet. För närvarande finns ett 30-tal plattformar.

Större EU-projekt

Många svenska koordinatörer av större EU-projekt har blivit konsulterade under projektets gång av EU-kommissionens handläggare. Det gäller ofta synpunkter på kommande områden inom ramprogrammen eller arbetsprogrammen. Detta är en viktig möjlighet att informellt kunna påverka framtida och för forskaren relevanta områden.

Indirekta kanaler för påverkan på forskningsprogrammen

Europaparlamentet

Europaparlamentet, som består av 732 ledamöter, är den enda överstatliga institution där ledamöterna väljs demokratiskt i allmänna direkta val. Ledamöterna företräder befolkningen i medlemsstaterna. Europaparlamentet väljs vart femte år.

Regionkommittén

Regionkommittén (ReK) inrättades i Maastricht 1991 och representerar den lokala och regionala nivån i EU. Den fungerar som komplement till de tre EU-institutionerna rådet, EU-kommissionen och parlamentet. Dess funktion är att ta till vara ledamöternas politiska erfarenhet från lokal och regional nivå och deras sakkunskap i lokala och regionala frågor. Ett av Regionkommitténs viktigaste mål är att stärka den ekonomiska och sociala sammanhållningen mellan medlemsstaterna. Regionkommittén består av 317 ledamöter och ett lika stort antal suppleanter, som utses på fyra år genom beslut med kvalificerad majoritet av Europeiska unionens råd. Regionkommittén hörs i frågor som berör de lokala och regionala myndigheterna där viktiga områden kan vara transporter, sysselsättning och strukturfonder.

IGLO

De flesta EU-länder och kandidatländer har ett kontor i Bryssel för att bevaka EU:s ramprogram. Dessa kontor bildar nätverket IGLO. IGLO har många aktiviteter under ramprogrammets planeringsfas såsom direkta diskussioner med parlamentets rapportör, representanter från Europeiska forskningsrådet och forskningskommissionären. IGLO har identifierats av EU-kommissionen som en kompetent grupp för att diskutera inriktningar på kommande ramprogram. VINNOVAs Brysselkontor har genom medlemskapet i IGLO möjligheter till påverkan på ramprogrammet och dess olika delar.

EIB

Europeiska Investeringsbanken (EIB) bildades 1958 på grundval av Romfördraget och är EU:s finansiella institution. Banken bidrar till den europeiska integrationen och till den ekonomiska utvecklingen i mindre gynnade områden. År 1994 bildades Europeiska investeringsfonden (EIF) för att hjälpa snabbväxande eller inom området för ny teknik aktiva små och medelstora företag att utvecklas. EIB är den största aktieinnehavaren och aktören inom EIF.

”Social partner” (intresseorganisation)

Begreppet ”social partners” används inom EU som beteckning på arbetsmarknadens parter dvs. fackliga organisationer och arbetsgivarorganisationer som är kollektivavtalsslutande parter. De företräds i Bryssel av ETUC (European Trade Union Confederation), där såväl LO, TCO och SACO ingår, samt UNICE, det europeiska näringslivets samarbetsorgan där Svenskt Näringsliv ingår. Att vara social partner innebär att man har en lagstadgad rätt till konsultationer med EU-kommissionen inför utformningen av olika program och initiativ, inklusive FoU-program, strukturfonder osv. Konsultationen sker på relativt tidigt stadium då det finns möjligheter att påverka en hel del. Dessa organisationer har också många kontakter med ledamöterna i Europaparlamentet och därmed möjlighet att påverka parlamentets beslut. Sociala partners har också säte och stämma i många av de institutioner som har inrättats enligt fördraget och som påverkar besluten i EU.

10.6 Attityder till EU-medverkan

Inom delar av näringslivet men även inom vissa delar av högskolevärlden, forskningsinstitut och myndigheter är inställningen till EU-forskning ganska negativ, med vissa undantag. Detta beror ibland på egna erfarenheter men lika ofta på förutfattade meningar eller orealistiska förväntningar. De negativa attityderna - som är vanligast och mest uttalade bland dem som inte har någon egen erfarenhet av att delta - har ofta sitt ursprung i synen på **formen** för deltagande. Det klagas ibland på att EU-kommissionen kräver alltför detaljerade ansökningar, att administrationen av projekt tar för mycket tid och att konkurrensen är för hög. En ansökan kan upplevas som en alltför hög tröskel att kliva över och där utfallet är högst osäkert.

De som har egen erfarenhet av att delta i EU-projekt har dock ofta en mer positiv inställning och ser också andra effekter än ren finansiering. Att få en ”EU-stämpel” på projektet kan i sig vara prestigefyllt och innebära konkurrensfördelar på andra marknader. Dessutom exponeras företaget eller högskolan i nya internationella sammanhang och etablerar samarbete med nya partners. Ett EU-projekt kan också vara viktigt internt: de egna medarbetarna får ny kompetens och erfarenhet av internationellt samarbete. Ett mindre projekt kan genom EU-finansiering dessutom ofta uppgraderas till ett större projekt med betydelse för Europa. Det är också vanligt att ett EU-projekt leder till ett annat. Det inledande bidraget blir då till en ”fackla” som kan hjälpa till att tända nya eldar i nya internationella sammanhang.

För större företag är EU-samarbetet ofta en arena där man tillsammans med andra företag i branschen kan skapa långsiktiga visioner och framtidsstrategier som kan utgöra basen för EU:s forskningsprogram. Teknikplattformar och ”Joint Technology Initiatives” är instrument som ska skapa långsiktighet, fokusering och ”kritisk massa” av detta slag. Projekten är arenor, mötesplatser, där man kan visa upp sig själv och bygga förtroende mot möjliga nya samarbetspartners. När det gäller tekniskt innehåll i projekten så handlar det om att verifiera nya tekniker, innan man bestämmer sig för att investera i dem, och möjligheter att påverka standardisering. Även om finansieringen inte alltid är drivkraften bakom deltagandet för storföretag behövs den oftast för att få hela initiativet till samverkan att lyfta. Finansieringen som drivkraft uppges ofta vara viktigare för mindre företag, universitetsforskare och forskningsinstitut.

Även de stora företag som inte deltar bevakar vad som händer i ramprogrammen och följer dessa väl. Att man valt att inte delta är snarare kopplat till att ramprogrammets inriktning inte passar företagets strategi – eller det sätt man valt att organisera sig på. Svenska företag befinner sig ofta långt fram i förädlingskedjan som systemintegrerare, medan man ofta upphandlar tekniska lösningar från delsystemleverantörer. EU:s ramprogram har speciellt tidigare varit mest inriktat på basteknik. Allteftersom ramprogrammen blivit mera inriktade på systemnivå, samhällsproblem och strategiskt plattformstänkande kommer detta att förändras.

Ett annat skäl är den höga tröskelinvesteringen för att kunna konkurrera samtidigt som utfallet är högst osäkert. Man ser också en risk att företagets FoU-avdelning ändrar fokus och tappar kontakten med företagets behov. Företagen är många gånger mer intresserade av att i första hand samverka externt på det lokala planet med leverantörer och kunder eller inleda snabbare och effektivare bilateralt samarbete. EU-kommissionen vill kunna visa upp spektakulära nya flaggskepp till projekt, medan företagen vill ha mer fokus där de vet vad de ger sig in i. EU-byråkratin betraktas dock inte som ett avgörande hinder eftersom erfarna företag oftast lär sig leva med den. Långa ledtider och låg sannolikhet att få stöd är ett större problem.⁴

⁴ Detta avsnitt bygger dels på ett antal intervjuer med forskningschefer i stora svenska företag som genomfördes inom projektet ”Företagen och sjunde ramprogrammet”, ett samarbete mellan IVA och VINNOVA, och dels på en pågående intervjuserie, ”EU-projekt – Arbete & Resultat” som Europaprogrammen VINNOVA gör med svenska deltagare.

11 Referenser

Samspel och integration – Nationell organisation för ett integrerat deltagande i EU:s forsknings och utvecklingsarbete

SOU 2004:60, maj 2004

FP7 – morgondagens svar börjar idag

Presentation av sjunde ramprogrammet

http://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-factsheets_sv.pdf

Seventh European framework programme for research and technological development from a Swedish perspective

Rapport från IVA i samarbete med VINNOVA, Svenskt Näringsliv, Stiftelsen för Strategisk Forskning

12 Bilagor

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde Flyg & Rymd, diariernr 2006-03658

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde Fordon, diariernr 2006-03659

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde Läkemedel, Bioteknik & Medicinteknik, diariernr 2006-03660

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde Metallurgi, diariernr 2006-03661

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde Skog & Trä, diariernr 2006-03662

Strategier för svenskt forskningsutbyte på EU-nivå
delområde IT & Telekom, diariernr 2006-03663